

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2022

Ia Nissinen

HAISTAN, MAISTAN, KUULEN, NÄEN, TUNNEN ESITYKSEN

– esimerkkejä aisti- ja sokkoteatteriesityksien
prosesseista

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävä taide

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2022 | 49 sivua

Ia Nissinen

Haistan, maistan, kuulen, näen, tunnen esityksen

– esimerkkejä aisti- ja sokkoteatteriesityksien prosesseista

Aisti- ja sokkoteatteri ovat vielä, varsinkin Suomessa, tuntemattomia teatteritaiteen esitysmuotoja. Opinnäytetyön tavoitteena on oppia ymmärtämään aisti- ja sokkoteatterin ominaispiirteitä sekä koota yhteen teatteritaiteilijoille hyödyllisiä menetelmiä kyseisten esitysmuotojen kanssa työskentelyyn.

Tarkastelen, mitä tulisi erityisesti ottaa huomioon aisti- ja sokkoteatteriteoksen suunnittelu- ja toteutusprosessissa. Pääasiallisena lähdemateriaalina toimivat Teatteri Tuikkeen neljän jäsenen haastattelut sekä omat havaintoni työskennellessäni Tuikkeen produktioissa esiintyjänä ja tuotannonassistenttina. Näiden lisäksi lähdemateriaalina olen käyttänyt moniaistisia ja immerssiivisiä esityksiä käsitteleviä artikkeleita, aisteihin ja esitystaiteeseen liittyvää kirjallisuutta sekä luotettaviksi kokemiani verkkosivustoja.

Opinnäytetyö tarjoaa kattavan ja helposti lähestyttävän kokonaisuuden sekä hyödyllisiä vinkkejä aisti- ja sokkoteatteri työskentelyyn aiheesta kiinnostuneille teatteritaiteilijoille.

Asiasanat:

Aistiteatteri, sokkoteatteri, aistielämys, moniaistinen, immerssiivinen, teatterimuoto, Teatteri Tuike, aistikauhuesitys, sokkokauhuesitys

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing arts

Drama instructor

2022 | 49 pages

Ia Nissinen

I smell, taste, hear, see, feel the show

- examples of the processes of sensory and blindfolded theater performances

Sensory and blindfolded theater are still, especially in Finland, very unknown forms of theater. The thesis goal is to find out the characteristics of sensory and blindfolded theater and to gather useful methods for theater artists who are working with these forms.

I am contemplating at what should be taken into consideration during the planning and implementation process of a sensory and blindfolded theater piece. The main source material is the interviews of the four members of Theater Tuike and my own observations while working in Tuike's productions as a performer and production assistant. In addition to these, I have used articles dealing with multi-sensory and immersive performances, literature related to the senses and performing arts, and websites that I have found to be reliable sources.

The thesis offers comprehensive yet easy-to-approach text and also a useful tips for theater artists who are interested about the subject.

Keywords:

Sensory performance, sensorium in theater, blindfolded theater, multisensory theater, immersive theater, theater form, Theater Tuike, blindfolded horrortheater

Sisältö

Käytetty sanasto	5
1 JOHDANTO	6
2 ESITYSMUOTOJEN MÄÄRITTELYÄ	9
2.1 Mitä aistiteatteri on?	9
2.2 Mitä sokkoteatteri on?	11
2.3 Aistiteatterin erot moniaistiseen ja immersiiiviseen esitykseen sekä elämykselliseen teatteriin	13
3 SUUNNITTELUPROSESSI	20
3.1 Esimerkkiproduktiot	20
3.2 Lähtökohdat	21
3.3 Dramaturgia ja käsikirjoitus	22
3.4 Aistielämysten suunnittelu ja käyttö	25
3.4.1 Äänisuunnittelu	27
3.4.2 Hajujen suunnittelu ja käyttö	29
3.4.3 Tuntoaistimusten suunnittelu ja käyttö	31
4 ESIINTYMINEN JA NÄYTTÄMÖKUVA	33
4.1 Kokijan rooli ja yleisösuhde	33
4.2 Esitystila, katsomoratkaisu ja skenografiset osat	36
4.3 Esiintyjä aisti- ja sokkoteatteriteoksessa	39
5 KOOTUT HAASTEET JA VINKIT	42
5.1 Haasteet esitysmuodon kanssa työskentelyssä	42
5.2 Vinkkejä haastateltavilta	43
6 LOPUKSI	45
LÄHTEET	46

Käytetty sanasto

aistielämys	hipsuttelijan esityksessä tuottama haju-, maku-, kuulo-, näkö-, tunto-, lämpö-, värinä- tai paineaistia aktivoiva toiminto, jolla kuljetetaan tarinaa eteenpäin, annetaan informaatiota tapahtumista, henkilöistä tai luodaan esityksen tarinallista miljöötä
hipsuttelija	esiintyvän työryhmän jäsen, joka ei ole näyttelemässä roolihenkilöä, vaan joka tekee yleisön jäsenille aistielämyksiä (Teatteri Tuike)
kokija	yleisön jäsen aisti- ja sokkoteatteriesityksessä, vrt. katsoja perinteisessä näyttämöteoksessa
sokeankuljetus	silmikko silmillään olevan yleisön jäsenen kuljetus esiintyjän toimesta lämpiöstä esitystilaan

1 JOHDANTO

Aisti- ja sokkoteatteri ovat uusia ja suhteellisen tuntemattomia esitysmuotoja Suomessa teatterintekijöiden keskuudessa, eikä niistä ole aiemmin kirjoitettu tutkimuksellisesta näkökulmasta. Aistiteatteri on siis teatteritaiteen esitysmuoto, jossa esityksen tarina koetaan moniaistisesti, esimerkiksi näkö-, kuulo-, haju- ja tuntoaistin kautta. Sokkoteatteri taas on aistiteatterin alalaji, jossa teoksen tarina koetaan yhtä lailla moniaistisesti, kuitenkin niin, että näköaisti on poissuljettuna. Helsinkiläinen ammattiteatteri Teatteri Tuike on tutkimusteni mukaan ainoa toimija Suomessa, joka tuottaa aisti- ja sokkoteatteriesityksiä.

Teatteri Tuike on teatteri-ilmaisun ohjaaja Nina Rinkisen ja sirkustaiteilija Sanna Warsellin vuonna 1997 perustama helsinkiläinen ammattiteatteri, jonka taiteellinen painopiste on visuaalisessa teatterissa sekä aisti- ja sokkoteatterissa. Kiinnostus sokkoteatteriin tapahtui teatterinjohtaja Nina Rinkisen mukaan vuonna 2005 vahingon kautta, kun hän teki pikkujoulunäytelmää opettamansa teatteriryhmänsä kanssa. Erinäisistä syistä harjoitusaika opetusryhmän kanssa alkoi loppumaan, joten Rinkinen päätti toteuttaa pikkujoulunäytelmän kuunnelman tapaisena esityksenä (joka kulki vielä tässä vaiheessa nimellä hajuelma) yleisöltä silmät peittäen. Esitys sai runsaasti positiivista palautetta vaikuttavuudestaan ja elämyksellisyydestään. Ajatus ammattilaisvoimin toteutettavasta sokkoteatteriesityksestä jäi kytemään. Vuosia myöhemmin, vuonna 2012, Rinkinen toteutti yhdessä kollegoidensa kanssa tästä pikkujoulunäytelmästä inspiroituneena sokkoteatteriesityksen *Pieni tulitikkutyttö*.

Pieni tulitikkutyttö oli menestys ja se on palannut vuosien saatossa usein Teatteri Tuikkeen ohjelmistoon. Jälleen kerran, yleisöpalautteen myötä, toivottiin vastaavanlaista esitystä tällä kertaa kauhutyylilajissa. Tästä inspiroituneena Rinkinen toteutti yhdessä työryhmänsä kanssa *Viimeinen vuoro*-sokkokauhuesityksen vuonna 2014. Tämän jälkeen Teatteri Tuike on tuottanut viisi sokkoteatteriteosta, kaksi aistiteatteriteosta, yhden moniaistisen esityksen sekä yhden yhteisötaidekonseptilla toteutetun sokkoteatteriteoksen osana

Valokeilassa Koillinen-hanketta, joka taas oli osana Helsingin kaupungin *Helsingin malli*-hanketta.

Nina Rinkisen (2022) mukaan on mahdollista, että aistiteatteri ja sokkoteatteri termit on kehittänyt Teatteri Tuike. Lähdin selvittämään termistön ja esitysmuotojen alkuperää hakukonetta käyttäen sekä laittamalla viestiä Tinfoon eli Teatterin tiedotuskeskukseen. Tutkin myös Teatterikorkeakoulun julkaisut (nivel.teak.fi, actascenica.teak.fi, ruukku-journal.fi), enkä mistään näistä lähteistä ole löytänyt vastaavia termejä käyttäviä toimijoita Suomesta. Vaikuttaisi siltä, että Teatteri Tuike on ensimmäinen ja toistaiseksi ainoa toimija, joka tekee aisti- ja sokkoteatteria Suomessa.

Ulkomailla sen sijaan on toimijoita, jotka käyttävät teoksistaan mm. termejä sense theater ja sensorium theater, mutta jotka eivät ole suoria vastineita Tuikkeen aistiteatterille. Kirjoitan tarkemmin ulkomaalaisten toimijoiden ja Tuikkeen aistiteatteriteosten eroista luvussa 2.1. On myös muutama toimija ainakin Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Kanadassa, jotka käyttävät esityksissään yleisöllä silmikoita eli rajaavat näköaistin pois. Osa käyttää jopa nimistystä blindfolded theater, joka vaikuttaisi olevan hyvin samankaltainen esitysmuoto kuin Tuikkeella toteutettu sokkoteatteri. Kirjoitan tarkemmin ulkomaalaisista sokkoelementtiä käyttävistä teatteritoimijoista luvussa 2.2.

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi aisti- ja sokkoteatterin, sillä olen toiminut niiden parissa vuodesta 2016 lähtien Teatteri Tuikkeella. Työskentelin Tuikkeella tuotannonassistenttina ja hoidin markkinointia aisti- ja sokkoteatteriteoksissa *Pieni tulitikkutyttö*, *Viimeinen vuoro* ja *Suomenlinnan salat*. Toimin myös esiintyjänä *Hautajaiset*-aistiteatteriproduktiossa. Tuikkeelta saadun kokemuksen lisäksi, olen käynyt myös Helsingin avoimen yliopiston *Moniaistinen esiintyjä*-kurssin vuonna 2014, jota opetti nykyinen Kaiken keskuksen taiteellinen johtaja (2022) Samee Haapa. Opinnäytetyö kytkeytyy vahvasti oman erikoisosaamiseni kehittämiseen ja antaa samalla kollegoilleni työkaluja näiden esitysmuotojen kanssa työskentelyyn.

Tärkeimpinä lähteinäni toimivat Teatteri Tuikkeen jäsenistön haastattelut sekä omat kokemukseni esitysmuotojen parissa. Haastatteluihin osallistui vuoden 2022 tammi-helmikuun aikana Tuikkeelta Nina Rinkinen (teatterinjohtaja, ohjaaja, käsikirjoittaja, esiintyjä), Marjaana Veikkanen (yleisötyöntekijä, käsikirjoittaja, esiintyjä), Miika Elmgren (äänisuunnittelija, esiintyjä) sekä Aarne Linden (äänisuunnittelija, käsikirjoittaja, esiintyjä).

2 ESITYSMUOTOJEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 Mitä aistiteatteri on?

Tavoitteena on, että aistielämykset syventävät esityskokemusta ja vievät katsojan perustavanlaatuisella tavalla tarinaan ja siihen maailmaan mikä esitykseen on pyritty luomaan. Ja, että nämä aistielämykset herättävät tunnetiloja ja muistikuvia. (Rinkinen 2022.)

Aistiteatteri on uusi esitysmuoto, josta ei ole Suomessa kirjoitettu asiatekstiä – lukuunottamatta Teatteri Tuikkeen esitysten esityskritiikkejä – tai muuta tutkimuksellista tekstiä. Lähdekirjallisuus on siis hyvin rajallista ja perustan väitteeni omiin kokemuksiini sekä tekemiini haastatteluihin.

Aistiteatteri on teatteritaiteen esitysmuoto, jossa tarinaa kerrotaan useiden eri aistielämysten kautta eikä pelkästään audiovisuaalisesti, kuten perinteisessä puheteatterissa. Tarinankerronnassa käytetään monipuolisesti hyväksi ihmisen viittä perusaistia eli haju-, maku-, kuulo-, näkö- ja tuntoaistia sekä perinteisen määritelmän ulkopuolelle jääviä aisteja, kuten lämpötila-, värinä- ja paineaistia. Kirjassaan *Pidä aistit terävinä* Sheena Meredith (2008, 15) kirjoittaa, että sanalle ”aisti” ei ole yhtä ainutta täsmällistä määritelmää vaan, että eri tutkijat jakavat aistit eri lukumääriin. Esimerkiksi näköaistin osa tutkijoista jakaa kahdeksi tai kolmeksi erilliseksi aistiksi, koska värin, kirkkauden ja mahdollisesti syvyydenkin havaitseminen pohjautuu erilaisiin mekanismeihin.

Aistejahan on liuta; näkö, kuulo, maku, haju, tunto, pitkän ja lyhytkestoisen paineen tuntu, kylmän ja kuumun tuntemus sekä tarinätuntemus ja läheisyydentuntemus eli ilmavirroista ja toisesta ihmisestä erittyvästä lämmöstä kokija voi aistia toisen läsnäolon. Kokija voi kokea myös märkyyttä, jos hänen päälleen suihkutetaan vettä. (Linden 2022.)

Aistiteatteriesityksessä aistielämyksillä eli haju-, maku-, kuulo-, näkö- tunto-, lämpö-, värinä- ja paineaisteilla kuljetetaan tarinaa eteenpäin, annetaan

informaatiota tapahtumista ja henkilöistä sekä luodaan esityksen tarinallista miljöötä. Esimerkiksi, jos tapahtumat sijoittuvat jouluisaan ruokapöytään, voidaan tämä informaatio antaa yleisölle visuaalisuuden sijaan jouluun assosioitavilla hajuilla tai mauilla. Aistiteatterin ja perinteisen puheteatterin suurin ero on siis tiedon ja tunnelmien välittämisen tavassa.

Aistiteatteriteoksessa yleisö uppoutuu ja sitoutuu syväluotaavammin monipuolisten aistielämysten herättämien mielikuvien kautta teoksen luomaan todellisuuteen. Tämä toteutuu mielestäni parhaiten sokkoteatterin muodossa. Sokkoteatteri on aistiteatterin vähemmän tunnettu Teatteri Tuikkeen kehittämä aistiteatterin alalaji, katso luku 2.2.

Aistiteatteriesityksessä ominaista on, että kokijat pysyvät perinteiseen tapaan heille osoitetussa katsomossa istuen paikoillaan koko esityksen ajan. Katsomon paikka tosin saattaa olla niin sanotusti näyttämön sisällä eli vaikka yleisösuhte on aika lailla perinteinen, kokijan rooli saattaa olla sisällytettynä esityksen tarinaan sopivaksi. Aisti- ja sokkoesitykset pyrkivät olemaan identtisiä yleisön jäsenille aistielämysten osalta ja tarinankerronnallisesti, vaikka kokemus esityksestä tunteiden, tulkintojen ja muistikuvien osalta on aina henkilökohtainen.

Aistielämyksiä käytetään muidenkin esitysmuotojen sisällä, mutta siinä tapauksessa puhutaan moniaistisesta esityksestä eikä aistiteatterista. Avaan moniaistisen esityksen ja aistiteatterin eroja enemmän luvussa 2.3. Termistö on vielä ontuvaa, alati muuttuvaa ja toisiinsa limittyvää eikä ole vakiintunut ainakaan Suomessa, ja siksi näiden eri esitysmuotojen, tyyllilajien ja tekniikoiden määrittely ja käyttö on sitäkin hankalampaa.

Aistiteatteriteoksia Suomessa tekee kuitenkin oman tutkimukseni mukaan vain Teatteri Tuike. Mutta moniaististen ja immersivisten esitysten tekijöitä Suomessa löytyy useita, tätä avaan lisää luvussa 2.3. Ulkomailla aistiteatteria tekee muun muassa SENSE Theatre program (USA) ja Sensorium Theater (Australia). Näiden toimijoiden tavat tehdä aistiteatteria eivät kuitenkaan ole samankaltaista muodoltaan kuin Teatteri Tuikkeen. SENSE Theatre programin ja Sensorium Theaterin toiminta perustuu siihen, että erilaiset aktiviteetit ja esitykset

kustomoidaan tietylle kohderyhmälle – pääasiassa autistisille tai erityistä tukea tarvitseville lapsille ja aikuisille.

2.2 Mitä sokkoteatteri on?

Lähtökohtaisesti sokkoteatteri tarkoittaa sitä, että sulkemalla näköaistin tai rajoittamalla sitä luodaan muille aisteille tilaa ja sitä kautta esityskokemus on suurimmalle osalle ihmisistä hyvin immerstiivinen ja henkilökohtainen. Jokainen kokija täyttää tarinan henkilökohtaisella kuvastolla ja sitä kautta kokemus on yksilöllinen ja ainutlaatuinen. (Veikkanen 2022.)

Sokkoteatteri on aistiteatterin alalaji, jonka määritelmä esitysmuotona on pitkälti samanlainen kuin aistiteatterissa, lukuunottamatta näköaistin läsnäoloa. Sokkoteatteriesitys koetaan yleisöltä silmät peittäen käyttäen muita aisteja, eli haju-, maku-, kuulo-, ja tuntoaistia sekä perinteisen määritelmän ulkopuolelle jääviä aisteja, kuten lämpötila-, värinä- ja paineaistia. Sokkoteatteri termi saattaa olla Teatteri Tuikkeen kehittämä ja lanseeraama termi.

Tuikkeen ensimmäinen sokkoteatteriesitys oli vuonna 2012 ensi-iltansa saanut *Pieni tulitikkutyttö*. Teatteri Tuikkeella sokkoteatteriesityksissä yleisö käyttää siis koko esityksen ajan silmikoita, jotka jaetaan ennen esitystä heille. Ennen esityksen alkua esiintyjien toimesta yleisö eli kokijat kuljetetaan silmikot silmillään esitystilaan, jotta esityksen immersio ei rikkoontuisi. Sokkoteatteriteoksen suunnitteluprosessia tarkastelen lisää luvuissa 3–5.

Kuten aistiteatterissa, myös sokkoteatteriesityksen tarinankerronnassa, käytetään monipuolisesti hyväksi ihmisen kaikkia aisteja – lukuunottamatta tietenkin näköaistia. Näköaistin pois sulkeminen haastaa esityksen tekijät etsimään erilaisia keinoja informaation välittämiseen, mikä on hyvä ottaa huomioon jo esityksen käsikirjoitusta ja dramaturgiaa tehdessä. Kun näköaisti suljetaan pois, Meredith (2008, 15.) toteaa, että tutkijoiden mukaan muut aistit eivät suinkaan tehostuisi vaan pikemminkin ihmisen aistien valppaus lisääntyy ja aistikokemus voimistuu.

Kun ihminen joutuu nojautumaan toisiin aisteihinsa, hän oppii käyttämään niitä tehokkaammin, ja silloin havainto – se, miten aivot tulkitsevat välittämän tiedon – muuttuu, ei aistimus. (Meredith 2008, 15.)

Sokkoteatterille ominaista on Lindenin (2022) mukaan immersiiivisyys sekä ajantajun katoaminen, esitykset tuntuvat kokijoista usein lyhyemmiltä kuin mitä ne todellisuudessa ovat. Sokkoteatteri esityksessä hajujen, makujen, äänien ja kosketusten tunnistettavuus on erittäin tärkeää, kun ihmisen suurin ja tärkein informaatio lähde, näkö, on suljettu pois. Valtaosa, 70 %, ihmisen aistireseptoreista keskittyy silmiin (Mustavuori 2014, 37). On siis tärkeää luoda eri keinoin selkeä tila, miljö, missä esitysmaailma sijaitsee. Työskentely on hyvin lähellä foley artistin eli äänen jälkikäsitteijän työtä, jossa pyritään luomaan autenttisia ääniä eriskummallisilla metodeilla.

Ominaista sokkoteatterille on myös pienet yleisömäärät työntekijäresurssien takia. Pienempi yleisömäärä mahdollistaa aistielementtien tarjoilun tasapuolisesti kaikille yleisön jäsenille. Haastatteluista kävi ilmi, että aistielementit syventävät esityskokemusta kokijoissa ja tekevät kokemuksesta jokaiselle henkilökohtaisen.

Ulkomaalaiset sokkoelementtiä käyttävät toimijat

Teatteri Tuikkeen sokkoesitysten kanssa eniten yhtäläisyyksiä jakaa Amanda Levien vuonna 2012 perustama amerikkalainen No Peeking Theatre. No Peeking Theatre on teatterin omien nettisivujen (2022) mukaan erikoistunut tuottamaan sokkoaistikokemuksia esittävistä taiteista (blindfolded sensory experiences of live arts). No Peeking Theatre ryhmän ensimmäinen sokkona koettava aistinäytelmä (a sensory play) oli *The Shapeshifter* vuonna 2015 Art House Production nimisessä teatterissa Jersey Cityssä. Teatteri myy myös aistipaketteja (sensory package), joita voi ostaa ilmaisen striimi-esityksen nojalle kokeakseen esityksen kaikilla aisteillaan. Pakettiin kuuluu tuoksuja, rekvisiittaa ja unimaski. NJTV News teki vuonna 2015 uutisvideon *The Shapeshifter* esityksestä, joka on katsottavissa [täältä](#).

Selkein ero No Peeking Theatren ja Teatteri Tuikkeen sokkoesityksissä on se, että No Peeking Theatre kutsuu kokijat tutkimaan näyttämöasettelua ennen esityksen alkua, joka käy ilmi *Review: You Can't See "Mother Leeds," But Don't Miss It*-blogikirjoituksesta. (Ziegler, Richards, 2020.) Muutoin esitysmuodon toteutus vaikuttaa hyvinkin samankaltaiselta kuin Tuikkeen sokkoesityksissä. No Peeking Theatre käyttää esitysten esittelyteksteissä termejä sensory play, blind theatrical experience, blind theatrical event, immersive sensory experience ja sensory experience.

Muita toimijoita, joiden teoksissa yleisö käyttää silmikoita eli näköaisti on rajattu pois, mutta jotka eivät omissa teosesittelyissään kuitenkaan käytä "blindfolded theater" eli sokkoteatteri termiä, ovat kanadalainen Ghost River Theatre, brittiläinen BitterSuite sekä kanadalainen Au-delà du visuel.

Ghost River Theatre puhuu teoksistaan verkkosivuillaan (2022) nimellä blindfolded performance. Heiltä löytyykin iso liuta erilaisia moniaistisia elämyksiä kuten *Sensorybox*, *Tomorrow's Child*, *The Intuition Project* – jotka eivät ole esityksiä vaan moniaistisia elämyksiä, tapahtumia, pelejä. Havainnollistavan videon *Sensorybox*-nimisestä elämyksestä löydät [täältä](#).

BitterSuite-ryhmä on erikoistunut tekemään musiikkinumeroista moniaistisia kokemuksia. Tarkan käsityksen heidän tyylistään luoda taidetta saa katsomalla [tämän videon](#).

2.3 Aistiteatterin erot moniaistiseen ja immersiiiviseen esitykseen sekä elämykselliseen teatteriin

Moniaistinen esitys

Kaikki teatteritaidehan on jo alun alkujaan moniaistista – katsoja kuulee ja näkee esityksen sekä tilassa olevan yleisön, hän käyttää siis jo kahta aistiaan. Mutta se, että esitystä voidaan kutsua moniaistiseksi esitykseksi, vaatii enemmän kuin yhden uuden hajun tai kosketuksen lisäämisen johonkin kohtaan esitystä.

Suomalainen taidekollektiivi 00100ENSEMBLE kuvailee verkkosivuillaan moniaistista esitystä esitykseksi, jossa normaalin katsomon sijaan kokija upotetaan esitykseen niin, että hän saa liikkua vapaasti esityksen maailmassa. Katsoja kokee esityksen siis itse liikkuen, tuntien tilan, mahdollisesti koskien lavasteisiin ja rekvisiittoihin, valitsee itse mitä näkee ja mitä jää kuuntelemaan sekä mahdollisesti mitä haistaa ja maistaa. Tämä kyseinen kuvaus istuu hyvin myös immerstiivisen esitysmuodon kuvaukseen ja olen huomannut tätä tutkimusta tehdessäni, että nämä termit kulkevat Suomessa ei vakavia toimintarajoitteita omaaville ihmisille suunnatuissa esityksissä käsi kädessä. Esimerkkeinä Kansallisteatterin esitys *Otteita* tai Teatteri Vapaa Vyöhykkeen *13. tunti*-esitys. Immersiivisyyttä kuvataan Teatteri Vapaan Vyöhykkeen nettisivuilla näin:

Immersiivinen kokonaisvaltainen teatterikokemus. Ei näyttämöä • Ei katsomoa • Ei valmista polkua
13. TUNTI antaa sinulle vallan valita, mitä tarinoita näet, ketä esiintyjää tai kohtausta seuraat. Haista, maista, kosketa – tämä moniaistinen esitys ei perustu puhuttuun kieleen, se koetaan.
 (Teatteri Vapaa Vyöhyke 2017.)

Moniaistisen ja aistiteatteriesityksen erot ovat hiuksen hienot, molemmissa käytetään tarinankerronnassa hyväksi samoja keinoja eli aisteja – mutta esittämismuoto ja yleisösuhte erilliset. Aistiteatterissa kokijat pysyvät perinteiseen tapaan heille osoitetussa katsomossa istuen paikoillaan koko esityksen ajan, kun taas moniaistisessa esityksessä yleisön jäsenet liikkuvat vapaasti esitystilassa. Aistiteatteriesityksessä esitys on lähes identtinen yleisön jäsenille aistielämysten osalta ja tarinankerronnallisesti, kun taas moniaistisessa esityksessä ne ovat jokaisen kokijan itse määriteltävissä. Poikkeus tietenkin vahvistaa säännön, sillä Tuikkeella toteutettu *Siskoni mun*-esitys oli moniaistinen produktio, joka huomioi kevyesti haju- ja tuntoaistin ja jossa yleisö koki esityksen perinteisesti nousevasta katsomosta käsin eikä kiertäen tilassa omatoimisesti. (Teatteri Tuike, 2020.)

Ulkomailla moniaististen esitysten tekijöitä on valtava määrä, varsinkin toimijoita, jotka tarjoavat moniaistisia esityksiä toiminta- sekä aistirajoittuneille henkilöille. Esimerkiksi brittiläinen teatteriyhdistys Concrete Youth on omistautunut luomaan moniaististateatteria yleisöille, jotka ovat monivammaisia. Samoin kuin toinen brittiläinen teatteri Frozen Light, joka on myös erikoistunut moniaististen teosten tuottamiseen monivammaisille aikuisille ja nuorille aikuisille.

Myös vauva- ja taaperoteatteriesitykset käyttävät usein moniaistisuutta teoksissaan stimuloimaan vauvojen aistimuksia ja olemaan aistien kautta heidän kanssaan vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi AEIOU:n vauva- ja taaperoteatteri esityksissä keskiössä ei ole tarinankerronta vaan interaktiivisten, teemallisten ja elämyksellisten hetkien tarjoaminen lapsille ja näiden seuralaisille. AEIOU:n perustajajäsen Katja Kähkönen luonnehtii haastattelussaan (2022) ryhmän teoksia impulssien teatteriksi.

Meillä on aina vahvasti äänet mukana, esityksiin on aina tehty musiikki. Kuten myös visuaalisuus, jossa kiinnitetään huomiota lasten kehitystasoon. Kosketus on ollut mukana, kosketuksen kautta on ollut erilaisia materiaaleja eli kosketustuntuma on tärkeää. Hajuja tai makuaistia ei olla vielä käytetty, mutta niitäkin on suunnitteilla. (Kähkönen 2022.)

Riikka Siiralan opinnäytetyössä *Tanssia vauvoille* (2012, 5) hän kirjoittaa *Pieniä ihmeitä*-tanssiesityksen päätavoitteeksi olevan aistien herättelemisen ja nimenomaan kinesteettisten aistien sekä kuuloaistimusten aktivoimisen. Esitys sisältää Siiralan mukaan myös stimulaatiota näkö- ja tuntoaistimuksille.

Pieniä ihmeitä-esitys ei seuraa tarinaa eikä siinä ole juonellista rakennetta. Vauvojen esityksessä merkityksellistä ei ole juoni vaan pikemminkin tunnelmat ja aistimukset. Esitys on jaettu dynamiikaltaan erilaisiin jaksoihin, jotka rakentuvat erilaisista teemoista ja niiden kehittelystä. (Siirala 2012, 6.)

Moniaistisia vauva- ja taaperoteatterikokemuksia Suomessa tarjoilevat vauva- ja taaperoteatteri AEIOU:n lisäksi muun muassa Teatteri Hevosenkentä, Loiske Ensemble, Teatteri ILMI Ö sekä Teatteri Tuike.

Immersiivinen esitys

Immersiivisen kokemuksen tavoite on kaataa neljäs seinä, eli raja katsojan ja teoksen tai esiintyjän välillä. Immersiossa katsoja uppoutuu, sitoutuu tunnetasolla ja palaa todellisuuteen kantaan kokemusta mukanaan. (Dahlsten 2020.)

Taiken julkaisemassa, Annika Dahlstenin kirjoittamassa, artikkelissa *Immersiivinen taide kutsuu käyttämään kuvittelukykyä* (2020) immersiiivisestä taiteesta puhutaan katsojaa upottavana taiteena, joka vaikuttaa elämyksellisesti kaikkiin aisteihin. Artikkelin kertoo, että kirjallisuudessa käytetään vastaavaa käsitettä narratiivinen transportaatio eli uppoutuminen. Ylen uutisessa *Haista, maista, kävele ja kosketa – videopeliä muistuttava teatteri on yhä suosituimpaa* (2017) immersiiivinen teatteri käsitettä luonnehditaan taas kansankielisemmin kokemukselliseksi teatteriksi, jonka ideana on rikkoa perinteisen teatterin konventiot: näyttämöä ja katsomoa ei ole vaan katsoja liikkuu vapaasti esitystilassa näyttelijöiden keskellä. Ylen juttuun haastateltiin Teatteri Vapaa Vyöhykkeen *13. tunti* -esityksen ohjaajaa Lija Fisheriä, jonka mukaan immersiiivinen teatteri on laaja kattotermi esityksille, joissa katsojasta tulee kokija.

Immersiivinen taide antaa tilaisuuden kokea, osallistua ja eläytyä. Tai ottaa tarkkailijan roolin, toisessa todellisuudessa, vieraassa ympäristössä. Immersiiivinen taide ei ole synonyymi osallistavalle taiteelle. Immersiiiviseen teokseen voi kuulua katsojan osallistumista tai olla kuulumatta. Immersiiivinen elämys ei pakota, ja vapaus olla kokematta teoksen tarjoamia vaihtoehtoja on katsojan oma valinta. Immersiiivinen kokemus on jokaiselle kokijalle ja katsojalle aina henkilökohtainen, yksilöllinen ja eri kuin muille. (Dahlsten 2020.)

Immersiivinen esitys on siis hyvin samankaltainen esitysmuoto kuin moniaistinen esitys. Sami Henrik Haapala kirjoittaa Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun Yhteisö ja taide -julkaisusarjan artikkelissa *Upotettu katsoja* (2013), jossa katsoja upotetaan sisään teokseen, katsoja näkee ja kokee teoksen ikään kuin lähikuvassa.

Lähietäisyys avaa teatterille mahdollisuuden myös muiden aistien keinovalikoimaan: tuoksuihin, makuihin ja etenkin katsojien liikuttamiseen tilassa. Immersiivisyys on etenkin brittiläisen teatterikentän termi, jota Suomessa lähimpänä vastaa esitystaide. Myös paikkasidonnaisuus on usein yksi immersiiivisen teatterin elementti. (Haapala 2013.)

Immersiivisessä teatterissa yleisösuhte on siis perinteistä teatteria intiimimpi, jossa katsomon ja näyttämön rajoja ei ole. Hyvin usein katsoja on aktiivinen toimija keskellä tapahtumia, joka ei pelkästään istu katsomossa tarkkailijana vaan hän voi oman tahtonsa ja mieltymyksensä mukaan kulkea esitystilassa ja tarkastella eri etäisyyksiltä niitä asioita, jotka juuri häntä kiinnostavat. Immersiivistä esitystaidetta kuvaa myös hyvin Turussa vuonna 2021 toteutettu *Huoneiden kirja*-teos, jossa katsojalle tarjottiin mahdollisuus kokea 64 eri taiteilijoiden toteuttamaa huonetta täysin omassa rauhassaan. *Huoneiden kirja*-teoksen verkkosivuilla (2021) teosta kuvaillaan monitaiteiseksi ja -aistiseksi, immersiiiviseksi eli upottavaksi elämykseksi. Immersiivisen teoksen ominaispiirteisiin kuuluu myös se, että kun useita esityksiä saattaa olla limittäin käynnissä isommassa rakennuksessa eri huoneissa, niin jokin esityksistä on käynnissä, vaikka kukaan ei katsoisi sitä. 00100ENSEBLE toteutti Helsingissä vuonna 2022 hyvin samanlaisella konseptilla moniaistisen, immersiiivisen esityksen nimeltä *Hysteria*.

Ylen uutisessa mainitaan myös, että immersiiivisen teatterin uranuurtajana pidetään vuonna 2000 perustettua brittiläistä Punchdrunk-ryhmää, joka toteuttaa nykyään kokemuksellisia esityksiä ympäri maailmaa. Immersiivisiä teoksia Suomessa tekevät muun muassa 00100ENSEMBLE, Teatteri Vapaa Vyöhyke ja Täsmäteatteri.

Ero immersiivisen esityksen ja aistiteatterin kanssa ovat, kuten moniaistisessa teatterissakin, nimenomaan yleisösuhteessa, katsojan/kokijan roolissa sekä katsojan/kokijan aktiivisuudessa ja osallistamisessa. Aistiteatteriesitys kyllä luo vahvan immersion eli upottaa kokijansa esityksen maailmaan kuten immerstiivinen esityskin, mutta ei anna katsojalle mahdollisuutta valita, kuinka kauan tai miltä etäisyydeltä hän esitystä tarkastelee tai mahdollisuutta vaikuttaa esityksen kulkuun.

Elämyksellinen teatteri

Elämyksellinen teatteri on teatteri-ilmaisun ohjaaja Katariina Kanniston vuonna 2016 luoma käsite uudesta teatterimuodosta. Kannisto (2016, 5) luonnehtii kirjallisessa opinnäytetyössään elämyksellistä teatteria esitykseksi, jonka tarkoituksena on luoda katsojalle mahdollisimman moniulotteinen, moniaistinen ja erityinen kokemus. Erot aistiteatterin ja elämyksellisen teatterin välillä ilmenevät esityksen toteutustavassa sekä jälleen kerran katsojan/kokijan roolissa.

Kanniston (2016, 9) mukaan elämykselliselle teatterille ominaista on improvisaatio esitystilanteessa, kun taas aistiteatteriteos noudattaa tarkasti harjoituskaudella tehtyä käsikirjoitusta, koreografiaa tai scorea eli toimintaohjetta. Elämyksellisessä teatterissa katsoja on toimija, jolla on mahdollisuus vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Teatteri Tuikkeella kaikissa tähän astisissa aistiteatteriteoksissa kokijalla on selkeä rooli esityksen maailmaan nähden, mutta toiminnaltaan hän on passiivinen eikä pääse vaikuttamaan tapahtumien kulkuun.

Moniaistisen ja immersiivisen esityksen sekä elämyksellisen teatterin ja aistiteatterin rajat ovat loppujen lopuksi hyvin vaikeasti määriteltävissä, termistö on alati muuttuvaa ja toisiinsa limittyvää. Jokainen esitysmuoto sisältää usein joitain elementtejä toinen toisistaan. Karkeasti sanottuna suurin ero on se, että aistiteatteriesityksessä yleisö istuu koko esityksen ajan ja kokee esityksen omalta paikaltaan ennalta määritetyllä tavalla, kun taas näissä kolmessa muussa esitysmuodossa yleisönjäsenet kulkevat esitystilassa kokien teoksen eri

elementit valitsemallaan etäisyydellä ja kestolla. Kaikissa näissä esitysmuodoissa päämääränä on kuitenkin saavuttaa yleisöön kontakti uudella esitystaiteen perinteitä rikkovalla tavalla ja syventää kokemusta elämyksellisyydellään.

3 SUUNNITTELUPROSESSI

3.1 Esimerkkiproduktiot

Luvussa 3 käsittelen Teatteri Tuikkeella tuotettujen eri aisti- ja sokkoteatteriteoksien suunnittelu- ja toteutusprosessin erityispiirteitä omien kokemusteni sekä haastattelujen pohjalta. Ensimmäiseksi avaan tähän seuraavissa alaluvuissa viittaamieni produktioiden taustoja eli esimerkki produktioita.

Pieni tulitikkutyttö (2012) on Teatteri Tuikkeen ensimmäinen sokkoteatteriesitys. Klassikkosatu suunnattiin alun perin näkövammaisille, mutta avattiin myös näkeville katsojille – peittäen heiltä kuitenkin silmät. Teksti on uudelleen dramatisoitu ja koetaan moniaistisesti kuulo-, haju- ja tuntoaisteilla.

Viimeinen vuoro (2014) on Tuikkeen ensimmäinen sokkokauhuesitys, jossa yleisö kokee esityksen silmät peitettynä, jälleen muiden aistien varassa. Teoksen tapahtumat sijoittuvat metroon, joka jumittuu tunneliin ja kauheuksia alkaa tapahtumaan. Katsojat kohtaavat mm. alkoholisoituneen Ellin sekä metrotunneleissa kummittelevan olennon.

Hautajaiset (2016) on Teatteri Tuikkeen ensimmäinen aistikauhuproduktio, joka koettiin ilman silmikoita – näkö-, kuulo-, haju- ja tuntoaistia hyödyntäen. Teoksen tarina sijoittuu kuolleen vaimon muistotilaisuuteen, jossa leskeksi jäänyt aviomies kohtaa yliluonnollisia asioita. Yleisön jäsenetkään eivät välty tilassa vaeltavalta kummitukselta.

Proxima 8 (2018) jatkaa Tuikkeen sokkokauhuteoksien sarjaa, missä tapahtumat sijoittuvat tulevaisuuden avaruusalukseen. Esitys koetaan moniaistisesti silmät peitettynä. Kaikki matkustajat on nukutettu hibernaatioon reittilennon ajaksi. Tarinan polkaisee käyntiin odottamaton käänne, kun kaksi matkustajista heräävät horroksestaan ja tajuvat että jotain on pahasti pielessä.

Aistikahvila (2021) on ensimmäinen Helsingin malli -yhteisötaide hankkeen alla toteutettu sokkoteatteriproduktio, jonka esiintyjät olivat harrastajia.

Fragmentaarinen teos kertoi erilaisia tarinoita tekijöiden muistoista ja havainnoista todellisuudesta.

3.2 Lähtökohdat

Teatteri Tuikkeen kaikki tähän astiset aisti- ja sokkoteatteriproduktiot on toteutettu työryhmälähtöisesti ohjaajan johdolla. Teoksen ohjaaja tai käsikirjoituksesta vastaava henkilö on tuonut teosidean Tuikkeen toiminnanjohtajan käsiteltäväksi, minkä hyväksymisen jälkeen on jäsenistöstä koottu ydintyöryhmä, joka on lähtenyt yhdessä toteuttamaan teosta.

Pieni tulitikkutyttö-esityksen (2012) lähtökohdat kiinnittyvät vahvasti Rinkisen vuonna 2005 ohjaaman opetusryhmän pikkujoulunäytelmään. Aikataulullisista syistä Rinkinen toteutti oppilaidensa kanssa joulujuhlissa sokkoesityksen, jonka tekstiksi valikoitui H.C Andersenin *Pieni tulitikkutyttö*. Esityksen positiivisen palautteen myötä Rinkinen toteutti uudelleen ammattilaiskoonpanolla *Pieni tulitikkutyttö*-sokkoesityksen, jonka lähtökohdaksi muodostui moniaistisen esityksen tekeminen näkörajoitteisille.

Haastattelussaan Rinkinen (2022) kertoo, että *Viimeinen vuoro*-esityksen lähtökohtina oli sokkoteatterimuodon käyttäminen kauhutyylilajissa sekä perinteisen yleisösuhteen muuttaminen. Tämän seurauksena tapahtumapaikaksi valikoitui metro, jolla yleisö saatiin osaksi esitystä ja katsomo asetettua metroa jäljittelevään muotoon.

Metro tapahtumapaikkana on myös itsessään pelottava, sillä mennään maan alle, siellä on pimeyttä ja klaustrofobisuutta valmiiksi – elementtejä, jotka tekevät hyvän kauhuesityksen. (Rinkinen 2022.)

Hautajaiset-aistikauhuproduktion lähtökohta oli taas toteuttaa aistikauhuesitys ilman, että näköaisti suljetaan pois. *Proxima 8*-esityksen lähtökohtana Lindenin (2022) mukaan oli innostus kirjoittaa sokkokauhuesitys, jonka tarina sijoittuu avaruuteen.

Aistikahvila-sokkoesitys toteutui Valokeilassa Koillinen-hankkeen alaisena, missä työryhmä koostui harrastajista, ja joita luotsasi teatteri-ilmaisun ohjaaja Marjaana Veikkanen työparinsa kanssa. Lähtökohtana teoksessa toimi prosessi ja kokemuksellinen tutkielmallisuus. *Aistikahvila*-sokkoesitys koostettiin harrastajien tuottamien materiaalien pohjalta pedagogisella otteella (Veikkanen, 2022).

Lähtökohtia on siis monia, kuten muussakin esitystaiteessa. Pitämissäni haastatteluissa haastateltavat kokivat tärkeäksi määrittää neljä asiaa heti aisti- ja sokkoteatteri prosessien alkuvaiheessa: mitä tyylilajia ollaan tekemässä, tehdäänkö sokko- vai aistiteatteria sekä yleisön roolin määrittämisen ja mistä esitys kertoo. Tärkeimmäksi kuitenkin nousi tarina.

Aloitin tarinasta, mitä halutaan kertoa ja miksi – se on lähtökohta. Sen jälkeen pohditaan millaisia elementtejä siinä pitää olla jotta sen voi kertoa moniaistisin tai sokkoteatterin keinoin – eli miten tarinaa lähdetään kehittämään, jotta se sujahtaa tähän muotoon. (Rinkinen 2022.)

3.3 Dramaturgia ja käsikirjoitus

Meillä on ollut joku alkuperäisidea, kuva, ajatus, tapahtumapaikka, loppu- tai alkutilanne, josta lähdetään rakentamaan ja miettimään millaisia efektejä halutaan yleisölle tarjoilla. Ja mikä aisti voisi tämän asian parhaiten ja hienostuneesti kertoa. (Linden 2022.)

Jokaisessa Teatteri Tuikkeen tuottamassa aisti- ja sokkoteatteriesityksessä keskiössä on aina ollut eheä ja täysipainoinen tarina, minkä kautta aistielämykset perustellaan osaksi esitystä. Kaikkien esitysten kohdalla käsikirjoitusta on lähdetty rakentamaan työryhmälähtöisesti yhdessä ideoiden ja kirjoittaen, lukuunottamatta H.C. Andersenin kirjoittamaa klassikkosatua *Pieni tulitikkutyttö*,

jonka työryhmä dramatisoi uudelleen. Lopullisesta käsikirjoituksesta on kuitenkin aina ollut vastuussa produktion ohjaaja.

Linden (2022) kertoo haastattelussaan *Proxima* 8-esityksen kirjoitusprosessista, jossa hän oli itse toinen käsikirjoittajista. Alkuperäisideana oli luoda sokkokauhuesitys, joka sijoittuu jollain tapaa avaruusmiljööseen. Kun miljöö eli avaruusalus oli saatu sovittua, käsikirjoittajat alkoivat suunnittelemaan teoksen antagonistia eli tässä tapauksessa elementtiä, jonka takia siihenastiset tapahtumat saavat merkittävän käänteen ja tarina muuttuu pelottavaksi kauhutarinaksi. Linden huomauttaa, että koska kyseessä oli esitysmuodoltaan sokkoteatteri, kirjoitusprosessissa pohdittiin loppuratkaisun, henkilöhahmojen ja miljöön lisäksi myös miten näyttelijät liikkuisivat lavalla, eli he alkoivat hahmotella kirjoittaessaan jo myös näyttämöratkaisua.

Haastattelussaan Rinkinen (2022) kertoo, että aisti- ja sokkoteatteriesityksen käsikirjoitusvaiheessa tulee erityisesti miettiä sitä, minkälaiset hajut tarinaan sopisivat. Myös hahmoja ja tapahtumapaikkoja on lähdetty usein kirjoittamaan sen kautta, miltä ne voisivat haista. Kirjoitusvaiheessa tekstiin haetaan myös perusteltuja tuntoaistimuksia suhteessa tapahtumapaikkaan ja tarinaan. Haastattelussa Rinkinen korostaa käsikirjoitusvaiheessa myös esitysmuodon perustelua; teoksessa ei tule olla satunnaisia hajuja, makuja, tuntoaistimuksia, jotka eivät liity tarinaan. Rinkinen kokee aisti- ja sokkoteatteriesityksen käsikirjoittamisen hyvin erilaiseksi prosessiksi kuin perinteisen näyttämöteoksen kirjoittamisen.

Viimeisen vuoron kummituksella oli esimerkiksi ominaishaju, kielo. Tällöin kummitus pystyttiin tuoda tilaan ennen kuin oli mitään muita merkkejä sen olemassaolosta. Tämä istutettiin repliikkitasolle etiäisenä, vihjeenä, siitä että jossain vaiheessa mahdollisesti tilaan tulee kielon tuoksua. Kun taas katsoja ensimmäisen kerran haistaa kielon tuoksun, toivon mukaan hän yhdistää sen siihen, että aiemmin on kerrottu, että edesmenneen hahmon, kummituksen, rinnan päälle on asetettu kieloja. Ja kun tämä tuoksu tulee, se on voimakas ja

erilainen verrattuna siihen millaisessa tuoksumailmassa ollaan eletty siihen saakka tarinassa. (Rinkinen 2022.)

Yleisön kannalta myös näkökulmahenkilön samaistuttavuus ja henkilökohtaisuus ovat erittäin tärkeitä aisti- ja sokkoteatteriesitystä luodessa ja varsinkin kauhutyylilajissa. Teoksessa *Aristoteleen runousoppi opas aloittelijoille ja edistyneille* (197, 2012) Aristoteleen näkemyksen mukaan myötätunto herää kun, onnettomuuksia kokee ihminen, joka ei niitä ansaitse, ja pelko, kun kokija on kaltaisemme ihminen. Yleisön täytyy siis pystyä luomaan side roolihenkilöön, jonka kautta tarina koetaan, jotta taas konfliktit, jotka roolihenkilö kohtaa, synnyttävät katsojissa empatian tunteita. Suhteessa tarinaan myös roolihenkilön panoksien täytyy olla myös korkealla. Asiaa voisi pitää itsestäänselvyytenä, mutta olen huomannut, että tämä seikka on usein unohtunut prosessissa, kun aletaan keskittymään liikaa esitysmuotoon. Pattitilanteessa on aina hyvä palata tarinaan.

Tuikkeen aistikauhuesityksissä tarinassa on aina ollut kyse elämästä ja kuolemasta, myös jännitteen luominen sekä se kasvattaminen ovat erittäin olennainen osa tarinankerrontaa.

Ja yksi mieleen jäänyt asia on, että informaatiota välitetään kaikkein tehokkaimmin valtaosalle ihmisille näköaistin kautta ja tunteita taas kuuloaistin kautta. Kauhuteoksia tehdessä tämä on ollut tärkeä havainto, sillä pelottavaahan on se, että mulla on paljon tunteita mutta vähän informaatiota – joten kauhussa näköaistin poissulkeminen on äärimmäisen tehokas keino, koska se pelaa sillä, että välitetään paljon tunteita ja annetaan todella vähän informaatiota. (Rinkinen 2022.)

Rinkisen (2022) mukaan teoksen tarina vaikuttaa aina esitysmuodon valintaan. Esitysmuodon valinta taas vaikuttaa yleisösuhteen muodostumiseen sekä tiedonvälittämisen tapoihin eli informatiivisiin aistielämyksiin. Koska jokainen elementti on suhteessa toisiinsa, on Tuikkeen produktioissa käsikirjoitusta aina muokattu harjoituskaudella niin, että se palvelee lopputulosta.

3.4 Aistielämysten suunnittelu ja käyttö

Tulitikkutyössä aistielämysten tuominen mukaan oli aika helppoa, sillä tarinassa itsessään kerrotaan eri unelmista kuten isosta joulukuusesta, takkatulesta, jouluruokapöydästä – eli nämä oli jo tavallaan sisäänkirjoitettu tarinaan, joten meidän piti vain korostaa niitä dramatisointia tehdessä, jotta hajut ja muut aistielämykset saadaan perusteltua. (Rinkinen 2022.)

Aisti- ja sokkoteatterissa eri aistielämykset eli hajut, maut, äänet, visuaaliset elementit sekä tuntoaistimukset valikoituvat teokseen aina teoksen tarinan kautta. Aistielämysten tulee olla perusteltuja sekä suhteessa tarinan maailmaan, henkilöihin ja tapahtumiin – aistielämykset eivät saa jäädä irrallisiksi osiksi vaan niiden tulee tukea tarinaa ja viedä sitä eteenpäin.

Aisti- ja sokkoteatterieoksen teksti tai dramaturgia ei välttämättä aina ole valmis näyttämöharjoitusten alkaessa, mikä tietenkin täytyy olla ohjauksellinen valinta eikä vahinko. Se tarjoaa työryhmälle tietynlaista luovaa vapautta lähteä kokeilemaan erilaisia näyttämöllisiä vaihtoehtoja, joilla tuottaa aistielämyksiä. Devising, eli työryhmälähtöisellä, tekniikalla saadaan moniulotteisuutta sekä rikkautta tarinaan ja aistielämyksiin kokemuksellisen työskentelyn kautta. Suunnitteluprosessissa on tärkeää, että työryhmä tai ohjaaja pysähtyy usein kysymään itseltään voiko x-asian kertoa jotenkin muuten kuin sanoin tai näyttämällä sen yleisölle – eli jollain aistielämyksellä. Esimerkiksi *Proxima 8*-sokkokauhuesityksessä sen sijaan, että roolihenkilöt olisivat alleviivaavasti sanallistaneet kulkevansa avaruusaluksessa, laitettiin tilaan lattialle useita ritilöitä, joiden päällä näyttelijät kävelivät – tällä luotiin mielikuva kolkosta, metallisesta aluksesta.

Rinkinen (2022) painottaa haastattelussaan miljöön luomisen tärkeyttä sekä aistielämysten tunnistettavuutta, jotta pystytään luomaan kokijoille immersio esityksen maailmasta. Aistielämysten nojaaminen asioiden, kuten hajujen tai äänien sekä tapahtumien ja henkilöiden, stereotypioihin eli tunnistettaviin yksinkertaistettuihin kuvauksiin, yleistyksiin, auttaa kokijoita haluttujen

mielikuvien luomisessa. Helsingin Sanomien artikkelissa *Minä ja ne muut* (2020) sosiaalipsykologi ja emeritaprofessori Karmela Liebkind toteaa, että luokittelu ja yleistäminen on välttämätön ajattelun apuväline, joka auttaa ihmisiä selviytymään monimutkaisessa maailmassa. Taiteilijoina meillä on tietenkin representaation vastuu tässäkin esitysmuodossa.

Viimeinen vuoro esityksessä oli spurgu, jolla oli mukana muovipussit täynnä pulloja ja tölkkejä. Oltiin annettu niiden alkoholin vähän käydä, jotta ne haisisi. Sen lisäksi oltiin tilattu nettikaupasta tuoksukynttilöitä, joita löytyy mm. oksennuksen, pikaruuan, likaisen vaateen hajuissa – niin näitä me käytettiin tämän spurgun hajumaailman synnyttämiseksi. Lisäksi hänelle oli tehty sellainen hajucocktail kolmeen tynnyriin. Saatiin tuotettua hyvin vahva viinan ja tuhkakupin haju. (Linden 2022.)

Sekä sokko- että aistiteatterissa roolihahmoista voi siis antaa kokijoille tärkeää informaatiota hajujen kautta. Loppupeleissä aistielämysten tuottamisessa vain oma mielikuvitus on rajana, kunhan ne ovat tarinaan nähden perusteltuja. Se, toimiiko jokin asia ideatasolla, ei suoraan tarkoita sitä, että se toimisi käytännössä – tämän takia aisti- tai sokkoteatteriesitystä tehdessä kokeilu ja kokijan rooliin asettuminen ovat erityisen merkittävä osa prosessia.

Teatteri Tuikkeella on käytetty useissa esityksissä aistielämysten tuottovälineinä muun muassa tuulettimia sekä lämmittimiä tuomaan kylmän ja kuuman aistikokemuksia, vettä sen eri muodoissa, kankaita, sulkia, tuoksukynttilöitä, eteerisiä öljyjä sekä erilaisia objekteja, joista lähtee ääntä. *Proxima* 8-sokkokauhuesityksessä käytettiin Lindenin (2022) mukaan nestettä sisältäviä silikoniputkia, joiden avulla saatiin luotua mielikuva avaruusaluksessa olevasta leviävästä sienieliöstä. Haastatteluista kävi ilmi, että monet asiat, objektit, eivät todellisuudessa kuulosta siltä mitä niiden olettaisi kuulostavan.

Aistiteatteri ja varsinkin sokkoteatteri on vähän samantyyppistä kuin mitä foley artistit tekevät työssään eli pitää etsiä ja löytää asioita, jotka haisevat, kuulostavat ja tuntuvat oikeanlaiselta. Tätä tehdessä on kyllä huomannut,

että suurin osa oikeista asioista eivät kuulosta siltä miltä niiden tulisi kuulostaa. (Rinkinen 2022.)

3.4.1 Äänisuunnittelu

Kehitysvammaliiton verkkopalvelusivusto Papunetissa kirjoitetaan *Kuuloaisti vuorovaikutuksessa*-artikkelissa (2019) kuuloaistin toiminnasta; kuuloaistin avulla ihminen suuntautuu ympäristöönsä ja saa tietoa ympärillään tapahtuvista asioista. Kuuloaisti rekisteröi erilaisia ääniä, erittelee äänten korkeutta ja voimakkuutta sekä auttaa paikallistamaan, mistä lähteestä ja mistä suunnasta äänet kuuluvat.

Aistiteatterissa ja varsinkin sokkoteatterissa äänisuunnittelulla on suuri merkitys, sillä teosta tehdessä ääni on tunnelman, juonenkuljetuksen ja tarinankerronnan välittäjä. (Linden, 2022) Taustamusiikilla voidaan luoda hiljalleen kasvavaa jännitystä, esityksen maailmaa ja pitää mielenkiintoa yllä. Tarkkaan valitut ääniefektit, taustamusiikit sekä muut äänet johdattelevat yleisön mielikuvia ja tulkintaa hyvin voimakkaasti. Äänillä pystytään myös helposti manipuloimaan katsojien tuntemuksia esitystilanteessa mm. äänentason kautta (Elmgren 2022).

Matala taajuus, joka on subbarin (subwoofer eli alataajuuskaiutin) äänentoistoalue, voi pahimmillaan aktivoida suolistoa, ja aiheuttaa sitten vatsassa ulottuvia tuntemuksia. Korkeat taajuudet puolestaan voivat pahimmillaan aiheuttaa päänsärkyä. Ääntä voi myös dempata (vaimentaa) saadakseen esimerkiksi tunteen, että ääni tulee meren alta tai seinän takaa. Ääntä voi manipuloida teräväksi, jolloin tuntuu siltä, että se tulee todella lähelle ja suorastaan pyrkii neulan tavoin korvaan. (Elmgren 2022.)

Suurin osa ihmisten välisestä kommunikaatiosta ja vuorovaikutuksesta tapahtuu äänen välityksellä. Ihminen aistii kuulonsa avulla hienovaraisiakin viestejä, äänensävyjä – sama viesti saa eri merkityksen lausuntatavasta riippuen

(Papunet 2019). Lindenin mukaan visuaalisuus kuitenkin jyrää aina audion niin teatterissa, elokuvassa kuin televisiossakin.

Jos meillä nähtävissä on kuvaa, niin sitten ei haittaa jos ääni on vähän huonoa. Ja jos ei ole kuvaa ja ääni on huonoa, niin se haittaa paljon. (Linden 2022.)

Sokkoteatteriesityksessä ääniin kiinnitetään enemmän huomiota ja yleisö todella kuuntelee, mitä äänillä kerrotaan. Perinteisessä näköteatterissa ääni saattaa olla muun taustatoiminnan ohella, kun taas sokkoteatterissa yleisön jäsenet kuuntelevat paljon kriittisemmin mitä kaiuttimista kuuluu, jolloin he poimivat yksityiskohdat herkemmin (Elmgren 2022). Haastatteluista kävi ilmi, että reaali maailman oikeat asiat, esineet, äänet eivät aina kuulosta siltä, miltä niiden luulisi kuulostavan. Rinkinen (2022) kertoo, että esimerkiksi *Pieni tulitikkutyttö*-sokkoteatteriesityksessä yhdessä kohtauksessa jouluruokapöydän läpi juoksee hanhi, jota työryhmä lähti luomaan loogisesti hanhipillin kautta – kävi kuitenkin pian ilmi, että hanhipilli ei kuulostanut vähääkään tunnistettavalta hanhelta, joten loppujen lopuksi hanhen hahmo päädyttiin toteuttamaan jokaisesta päivittäistavarakapasta löytyvällä koiran vinkupossulelulla.

Meillä oli Viimeinen vuoro-esityksessä kaksi vartijahahmoa, joilla oli maiharit, kura- tai tuulihousut, huomioliivit, joihin oltiin sidottu kiinni avainketju, jota pystyi kilisyttämään ja kulkiessa se synnytti vahvan kuuloaistimuksen siitä että “tossa menee tyypit joilla on päällä haalarit ja avainketjut”. Oikeassa elämässähän vartijat eivät kilahtele. (Linden 2022.)

Haastattelussa Elmgren (2022) kertoo, että äänisuunnittelijan työ aisti- ja sokkoteatterissa ei varsinaisesti eroa perinteisen puheteatteriteoksen kanssa työskentelystä. Työn luonne pysyy samana, mutta se miten esitys koetaan on erilainen. Äänien uskottavuuteen tulee hänen mukaansa aisti- ja sokkoteatterissa panostaa enemmän. Tärkeimpänä työvälineenään Elmgren pitää tietokonetta, sillä pystyy helposti manipuloimaan mitä tahansa ääntä, on se sitten kosketinsoittimella soitettua, äänitettyä näyttelijän puhetta tai ympäristön

ambienttia. Erilaiset äänikirjastot ovat myös hyödyllisiä, vaikka harvoin niitä Elmgren käyttää sellaisenaan.

Nauhoitetut ja äänikirjastoista ladatut äänet vaativat paljon äänenkäsittelyä, jotta se sopii kontekstiin. Äänenkäsittelyn laatu erottaa ammattilaisen amatööristä. (Elmgren 2022.)

Perinteisessä puheteatterissa yleisö katsoo esitystä edestäpäin ja tällöin myös ääni tulee edestä, mikä tarkoittaa sitä, että takakaiuttimet eivät ole välttämättömät. Aisti- ja sokkoteatterissa taas harvoin on perinteistä nousevaa katsomoa, vaan yleisön paikka on usein näyttämöllä esityksen tarinaan sopivalla tavalla. Tuikkeen esityksissä yleisö on ympäröity kaiuttimilla ja usein käytetään surround-äänentoistoa. Kaiuttimien kokoon sekä lokaatioon tulee myös kiinnittää huomiota äänisuunnittelua tehdessä, Rinkinen (2022) korostaa haastattelussaan.

Häiriöäänet määrittelevät aika paljon asioita, kuten näköteatterissakin – aistiteatterissa se on kriittisempää. Tärkeää on, että pystytään minimoimaan äänet, jotka eivät kuulu esitykseen ollenkaan, sillä ne syövät teatterielämystä. (Elmgren 2022.)

3.4.2 Hajujen suunnittelu ja käyttö

Hajuaistimukset herättävät usein miellyttäviä tai epämiellyttäviä tunnereaktioita sekä muistoja aiemmista tilanteista. Joskus hajulle ei pysty antamaan nimeä, mutta sen herättämän tunteen pystyy kuvailemaan hyvinkin tarkasti. Erilaiset, yksilölliset mieltymykset ja kokemukset aiheuttavat sen, että jokainen meistä aistii tuoksuja ja hajuja hyvin eri tavoin (Papunet 2018).

Kuten Papunetin artikkelissa *Haju- ja makuaisti vuorovaikutuksessa* todetaan, myös haastateltavat olivat sitä mieltä, että erilaiset hajut ovat erinomaisia tunteiden herättäjiä ja olennainen osa aisti- ja sokkoteatterimuotoa. Hajuilla pystyy tunnelämysten lisäksi välittämään informaatiota juonesta, esityksen kuvitteellisesta tilasta, henkilöistä sekä virittää yleisö haluttuun tunnelmaan ja

syventää teatterikokemusta. Linden (2022) kertoo haastattelussaan, että *Viimeinen vuoro*-sokkokauhuesityksen kummitukselle luotiin ominaishaju liljankukka tuoksusta, mikä tarkoitti sitä, että aina kun kummitus saapui tilaan, hipsuttelijat levittivät kyseistä tuoksua informaatioksi sen läsnäolosta. Hajut aiheuttavat yksilöllisiä assosiaatioita ja jokainen yleisön jäsen reagoi hajuihin sillä tavalla, mitä se tuoksu hänelle edusti ja merkitsi.

Oma esimerkki hajusta, äitini oli pitkään töissä sairaalassa ja itse en onneksi ole joutunut koskaan pitkiä aikoja potilaana sairaalassa – niin mulle sairaalan kliininen tuoksu on mukava, turvallinen ja tuttu tuoksu, mutta monelle se saattaa olla päinvastainen ja tuo mieleen muistoja kivusta, yksinäisyydestä, tylsyydestä. (Linden 2022.)

Haasteena on jälleen kerran se, että reaali maailman asiat eivät haise siltä, miltä niiden luulisi tuoksuvan – esimerkiksi kahvi hajuna ei tuoksu tarpeeksi kahvilta (Rinkinen 2022). Kun esityksissä halutaan käyttää hajuja, hajun tulee olla tarpeeksi voimakas ja tunnistettava – sisältövaroitukset on siis ehdottomasti oltava. Rinkinen kertoo, että allergiareaktioita Tuikkeen esityksissä ei koskaan onneksi ole tullut ja että Tuikkeella käytetään vai luonnontuotteita esimerkiksi eteerisiä öljyjä.

Joskus esityksen aistielämykset voivat aiheuttavaa yhteisvoimin todella vahvan synestesian eli aistien sekoittumisen. *Viimeinen vuoro*-sokkokauhuesitys sijoittui metron, jonka miljöö rakennettiin katsomoistuinten ja äänimaisemien kautta – hajuilla ei siis tuotettu informaatiota tapahtumapaikasta. Esityksen jälkeen useat yleisön jäsenet tulivat kuitenkin kehumaan työryhmälle metron hajun autenttisuutta.

Ollaan käytetty hajusteita, eteerisiä öljyjä, joita kastetaan papereihin ja sidotaan jonkunlaisiin keppeihin tai naruviritelmiin ja heilutellaan niitä levittäen hajua tilassa. Jos hajuja käyttää niin pitää ottaa huomioon, että niitten antama juonellinen informaatio niin sen levitykseen kuluu paljon enemmän aikaa kuin esimerkiksi äänen. (Linden 2022.)

3.4.3 Tuntoaistimusten suunnittelu ja käyttö

Tuntoaistin reseptorien avulla ihminen aistii kosketusta, painetta, kipua, kylmää, lämmintä ja värinää (Papunet 2018). Teatteri Tuikkeen esityksissä tuntoelämyksiä ovat esimerkiksi suihkupullosta yleisön päälle sumutettava vesi, tuulettimen ilmapirta, lämpölamppujen hehku, sulalla sively, jonkin esineen pitäminen käsissä sekä toisen ihmisen kosketus.

Jokaisella yksilöllä on oma henkilökohtainen tila ja se myös seuraa yksilön mukana. (Rosqvist & Rosqvist 1999, 12.) Kosketus on hyvin intiimi ja henkilökohtainen tapahtuma, johon lähtökohtaisesti pitää saada lupa. Siksi kaikissa Teatteri Tuikkeen aisti- ja sokkoesityksissä on ensinnäkin tiedotettu koskettamisen mahdollisuudesta esityksen aikana sekä myynnissä on ollut paikkalippu, jossa luvataan, että häneen ei kosketa esityksen aikana. Kosketus on voimakas tehokeino, varsinkin kun tehdään sokkokauhuesitystä – tietynlainen kosketus, kuten nopea tarrautuminen tai niskan läpi kulkeva sively jännittävässä esityksessä, luo helposti turvattomuuden tunnetta. Toisaalta taas toisenlaisessa tyyllilajissa esimerkiksi satunäytelmässä tai draamassa kosketus voi olla erittäin voimaannuttava ja miellyttävä tapahtuma.

Aivoliiton artikkeliin *Kosketus hellii aivoja* haastateltu tutkijatohtori Juulia Suvilehto (2019) toteaa, että stressin lieveneminen lukeutuu parhaisiin tunnettuihin kosketuksen terveystvaikutuksiin. Stressi on Suvilehdon mukaan myös aivoterveydelle haitallista, ja kosketuksen ansiosta esimerkiksi elimistön hälytystilasta kertovat kortisolihormonin tasot madaltuvat ja myös verenpaine laskee.

Kaikkia aistielämyksiä suunnitellessa on tärkeää työryhmän itse kokeilla, tuottaako kyseinen elämys halutun tunnereaktion, tunnelman tai tilanteen. Tunnelämysten tuottamisen kanssa on väliä, miten ja millä kosketaan. On täysin eri asia, koskeeko esiintyjä yleisön jäseniä omalla kädellään lempeästi iho ihoa vasten tai esimerkiksi puristaen märällä iholla kuivaa ihoa tai silittäen kumihanskalla paljasta ihoa.

Mitä tarkempi, autenttisempi ja eritoten tunnistettavampi aistielämys on, sitä kokonaisvaltaisemman ja nautinnollisemman kokemuksen yleisö saa. Aisti- ja sokkoteatterin kiinnostavuus piilee nimenomaan siinä, että esityskokemus hivelee kaikkia aistireseptoreita.

Esimerkiksi jos halutaan aiheuttaa yleisölle säpsähdys pistoolin tai räjähdys äänellä, niin tämä voidaan tuottaa kaiuttimilla – mutta kaiuttimet eivät pysty tuottamaan teatteripistoolin tuottamaa paineen vaihtelun tuntua, joka tuntuu tilassa, kun ase laukaistaan. (Linden 2022.)

4 ESIINTYMINEN JA NÄYTTÄMÖKUVA

4.1 Kokijan rooli ja yleisösuhte

Ajattelen että on hyvin ainutlaatuista, että ihmistä aktivoidaan kaikilla näillä aisteilla - eikä katsoja oikein millään tasolla pysty olla etäällä esityksestä ja vajoamaan omaan maailmaansa, vaan hän on sen esityksen sisällä aivan erilaisella tasolla aistien kautta. (Veikkanen 2022.)

Minkä tahansa esitysmuodon kanssa työskennellessä katsojan/kokijan roolin määrittäminen on otettava huomioon jo suunnitteluprosessissa. Annette Arlander (1998, 18) kirjoittaa teoksessaan *Esitys tilana*, että katsojalle voidaan luoda erilaisia rooleja, esimerkiksi puhuttelemalla häntä kuvitteellisena hahmona, asettamalla hänet tilaan keskelle esitystä tai jopa osallistamalla jonkin suoritettavan tehtävän avulla. Tai sitten hän voi olla perinteisesti yleisössä istuva katsoja. Kyse on siis valinnasta, halutaanko aktiivinen toimija-katsoja vai passiivisen katsoja ja miten se sisällytetään teokseen. On myös tehtävä valinta, kuinka paljon yleisö voi vaikuttaa teoksen muotoon tai kulkuun vai vaikuttaako ollenkaan.

Teatteri Tuikkeen *Pieni tulitikkutyttö*-sokkoesityksessä sekä *Hautajaiset*-aistikauhuesityksessä kokijalla ei ollut varsinaisesti esityksen sisältöön liittyvää roolia eli hän oli passiivinen kokija. *Viimeinen vuoro*-sokkokauhuesityksessä yleisön jäsenet olivat edelleen passiivisia kokijoita, mutta heitä puhuteltiin teoksen teemaan liittyen metromatkustajina esityksen aikana. *Proxima 8*-sokkokauhuesityksessä edellä mainitun tapaan, kokijat olivat passiivisia avaruusaluksen matkustajia.

Tuikkeen tähän astisissa aisti- ja sokkoesityksissä yleisö ei ole siis päässyt vaikuttamaan esityksen kulkuun, vaan kokee esityksen passiivisesti katsomosta käsin. Katsomoasetelma tosin on Tuikkeella harvoin perinteinen eli katsomönäyttämö-asetelma. Poikkeuksen tekee kuitenkin *Hautajaiset*-aistikauhuesitys, jossa esitys koettiin nousevasta katsomosta käsin – tosin siinäkin rikottiin yleisön

ja esityksen välinen neljäs seinä tuntoaistielämyksien kautta. Aisti- ja sokkoteatteriesityksissä neljäs seinä rikkoontuu aina esitysmuodon luonteen takia.

Katsojiin otetaan kontaktia, hahmot puhuvat heille ja saattavat osua heihin ja jopa istua jonkun katsojista syliin. Tarkoituksena oli (Viimeinen vuoro-esityksessä), että rikotaan katsojan turvallisuuden tunnetta, sillä kysymyksessä on kauhuesitys. (Rinkinen 2022.)

Konkreettisesti Teatteri Tuikkeella yleisösuhdetta aletaan luomaan jo lipunoston yhteydessä ostajalle lähetettävien yleisömateriaalien kautta. Yleisömateriaaleissa perinteiset saapumisohjeet ja muut oleelliset informaatiot on saatettu muuttaa esityksen teemaan sopiviksi grafiikkaa myöten. Lipunostaneita on puhuteltu jo yleisömateriaaleissa esityksen kokija roolin mukaisesti, esimerkiksi metromatkustajina *Viimeinen vuoro-sokkokauhuesityksessä*.

Yleisölämpio lavastetaan usein kevyesti esityksen teeman mukaisesti, riippuen katsojan roolin syvyydestä. Esimerkiksi *Proxima 8*-sokkokauhuesitykkauden aikana Teatteri Tuikkeen lämpio muistutti lentokentän aulaa, henkilökunta oli pukeutunut esityksen teemanmukaisesti avaruuslentoaluksen henkilökunnan asuihin, kahviosta sai ostaa teemaan sopivia tarjoiluja ja lämpion tunnelmaa nostatti nauhalta tulevat kuulutukset tulevista reittilennoista. *Proxima 8*-esitykseen HC-paikkalipun ostaneet, eli henkilöt joille tarjoillaan extra kauhistuttavia aistielämyksiä esityksen aikana, pääsivät jopa VIP-lounge tilaan nauttimaan virvokkeita ennen esityksen alkua.

Kun kyseessä on sokkoteatteriesitys, kokemus alkaa sillä, että katsojille kerrotaan lämpiössä, mitä tuleman pitää. Heitä pyydetään istumaan koko esityksen ajan silmät peitettyinä sekä etteivät he tahallaan häiritse muita katsojia. Heille kerrotaan myös turvallisuudesta sekä mahdollisuudesta nostaa silmikko pois paniikin sattuessa, koska tämä palauttaa katsojan tehokkaasti maan pinnalle esityksen illuusiosta. Lopuksi kerrotaan mahdollisuudesta poistua tilasta

häiritsemättä muita. Tämän jälkeen yleisöä pyydetään lämpiön puolella laittamaan silmikit silmilleen, jolla pyritään vahvistamaan esityksen immersiota.

Immersion saavuttaminen on katsojalle huomattavasti helpompaa, kun hän ei näe esitystilaa, jossa on esillä esityksessä käytettävä tarpeisto, hän on paljon alttiimpi hyväksymään sen mitä tarina ja äänet kertovat tilasta. Ja tietenkin on paljon antoisampaa, kun ei näe millä objekteilla tuotetaan mitään aistikokemuksia. (Rinkinen 2022.)

Myös aistiteatteriesityksissä on luotu esitystilaan saapumiseen virittävä tunnelma musiikilla, valoilla ja tarpeistolla, mitä käytetään toki paljon muissakin esitysmuodoissa. Mutta missään Tuikkeen aisti- tai sokkoesityksessä kokijat eivät tule esitystilaan rupattelevassa, rennossa tunnelmassa ja odottelisivat perinteisesti esityksen alkamista vaan esitysprosessi on aloitettu ennen kuin astutaan saliin, Rinkinen (2022) toteaa haastattelussaan.

Esityssaliin saavutaan siis lämpiön virittämän tunnelman saattelemana, aistiteatteriesityksessä itse paikkansa valiten tai sokkoteatteriesityksessä sokeankuljettajan avustamana. Jo pelkästään sokeankuljetusmatka saattaa herättää osassa yleisöstä jännityksen tunteita. Veikkanen (2022) luonnehtii sokeankuljetustilannetta teokselle ja fyysisesti myös sokeankuljettajalle antautumiseksi. Jännittävän tilanteesta tekee näköaistin sulkemisen lisäksi esitystilan, sokkoteatterimuodon ja sokeankuljettajan tuntemattomuus. Veikkanen huomauttaa, että merkityksellistä on, miten yleisöä informoidaan etukäteen, jotta kokemus olisi miellyttävä ja yleisö ymmärtää mihin on ryhtymässä. Yleisömateriaaleihin ja lämpiötilanteeseen kannattaa siis panostaa, sillä voi parhaimmillaan saada pahimman skeptikon puolelleen tai luoda epäluottamuksen ilmapiirin yleisönjäsenille.

Katsojan vastaanottaminen on tärkeää, kuten sokeankuljettajan olemus, sanat ja millä tavoin tarttuu katsojaan kiinni, onko käsi lämmin vai kylmä, onko reitti turvallinen. Nämä pienet asiat saavat valtavan merkityksen. (Veikkanen 2022.)

Esityksen lopetuksen muotoa kannattaa myös harkita. Vaihtoehtoina on ohjata yleisö esitystilasta pois niin, ettei lavakuva ja mahdolliset aistielämyksiin käytetyt tarpeistot näy tai sitten niin, että tila paljastuu katsojille eikä heitä tarvitse esimerkiksi sokkoteatteriesityksessä kuljettaa silmikoiden kanssa pois. Rinkinen (2022) kertoo haastattelussaan, että eri työryhmien kanssa sokkoteatteriesityksiä tehtäessä on harkittu sokeankuljetusta esitystilasta pois, mutta päädytty kuitenkin ajallisista syistä palauttamaan katsojat maan pinnalle kehotuksella poistamaan silmikat esityksen päätyttyä. Aistiteatteriesitysten lopetukset ovat tavallaan helpompia kuin sokkoteatteriesitysten, sillä lavakuvaa pystytään rajaamaan helposti valoilla halutunlaiseksi immersion säilyttämiseksi.

4.2 Esitystila, katsomoratkaisu ja skenografiset osat

Lähes kaikki Teatteri Tuikkeen aisti- ja sokkoteatteriesitykset on toteutettu Tuikkeen omissa toimitiloissa Helsingin Tapanilassa, lukuunottamatta *Aistikahvila*-sokkoteatteriesitystä, joka esitettiin katetussa ulkotilassa Tapanilan Kylätilan pihalla. Esitystilana on toiminut siis suurimmaksi osaksi perinteinen musta "blackbox" teatteritila, teatterivaloineen ja äänentoistoineen. Aisti- ja varsinkin sokkoteatteriesityksen esitystilan valinnalla on iso merkitys immersion kannalta. Kaikki esitystilaan kantautuvat häiriöäänät on otettava huomioon, joko vaimentamalla ne tai otettava ne osaksi esitystä. Ihmisen kuuloaisti herkistyy niin paljon, että hän huomioi kaiken mitä tapahtuu lähiympäristössä – asian ei tarvitse olla ongelmallinen, mutta tekijän täytyy rakentaa se esitykseen, Veikkanen pohtii haastattelussaan (2022). Tilan akustiikkaan kannattaa ehdottomasti panostaa, varsinkin sokkoteatteriesitystä tehdessä.

Kun näköaisti suljetaan pois ja ihminen alkaa kiinnittämään huomiota enemmän siihen miltä se tila missä ollaan kuulostaa, niin tilan akustiikka on tärkeä. Ihmisen kuulon erottelukyky mistä joku ääni kuuluu, kuinka kaukana sen ja minkä kokoinen tila on, on yllättävän hyvä – ihminen pystyy todella tarkasti arvioimaan näitä ominaisuuksia. Tilan akustointiin on siis kiinnitetty huomiota sekä näyttelijöiden kulkuihin tilassa illuusion säilyttämiseksi. (Rinkinen 2022.)

Kuinka sitten saada teatteritila kuulostamaan, ja aistiteatteria tehdessä, myös näyttämään vähemmän teatteritalta, jos juuri se ei ole tarkoituksen mukaista? Katsomoratkaisu vaikuttaa tähän valtavasti. Heti, kun poistutaan perinteisestä katsomo-näyttämö-asetelmasta tilantuntu kokijalla muuttuu. Perinteisestä poikkeavaa katsomoratkaisua voidaan perustella esimerkiksi näytelmän sisäisellä logiikalla, jos yleisö on jollain tavalla mukana esityksen tapahtumien keskiössä (Linden, 2022). Esimerkiksi *Viimeinen vuoro*-sokkokauhuesityksen katsomopaikat jäljentelivät metropenkkien sijoittelua. Kovat muoviset ja vieläpä oranssit – vaikka yleisö ei niitä nähneetkään – katsomotuolit aseteltiin kahteen pitkään riviin, niin että aina neljä penkkiä muodostivat metrolle ominaisen ”istumalokeron”. ”Istumalokeroiden” muodostaman kahden rivin väliin jäi keskelle kulkuväylä, kuten oikeassakin metrossa. Esiintyjät kulkivat metromaisen katsomon sisällä, tarjoillen yleisölle karmivan kauhuelämyksen. Tällainen katsomoratkaisu, jossa jäljitellään jotain yleisesti tuttua ympäristöä, saa kokijoiden mielikuvituksen helposti toivotulle taajuudelle.

Pieni tulitikkutyttö-sokkoesityksessä katsomopenkit oli taas aseteltu puolipyörän muotoon näyttämön sisään. Teoksen tapahtumapaikat vaihtelivat sen verran tiuhaan – toisin kuin *Viimeinen vuoro*-esityksessä – että työryhmä koki parhaaksi puolipyörä asetelman. Tilaa luotiin tässä tapauksessa enemmän äänen kautta. Kun yleisö sijoitetaan ikään kuin näyttämön keskelle tai sisään, tilaa voidaan muokata myös helposti ympäröimällä heidät erilaisilla äänenlähteillä. Äänellä pystytään helposti täyttämään tilaa ja maalaamaan sinne erilaisia asioita (Linden, 2022). Varsinkin sokkoteatterissa ääni toimii tietynlaisena lavasteena.

On tärkeää miettiä katsomon sijoittelua. Äänet osaltaan hahmottavat katsojalle sitä minkälainen se tila on, jolloin katsoja rupeaa luomaan ja hahmottamaan mielessään tilaa eli tärkeää on myös pitää äänenlähteet siellä missä ne ovat olleet koko esityksen ajan. (Rinkinen 2022.)

Myös puvustusta tarkkaillaan äänen kautta aisti- ja sokkoteatteria tehdessä. Teatteri Tuikkeen jäsen Riina Leea Nieminen kirjoittaa taiteen maisterin

opinnäytetyössään *Pukusuunnittelun taide ja sen sanallistaminen* (2020, 143-147) työryhmän pukusuunnitteluprosessista *Proxima 8*-sokkokauhuesityksessä. Nieminen havaitsi tärkeimmäksi työmetodiksi materiaalien kokeilemisen ja kuuntelun. Näyttelijöiden kenkien valintaan käytettiin reilusti aikaa, sillä niiden materiaalit vaikuttivat suoraan ääneen, jota kengät tuottivat. Koska kokijat kuuluivat eniten esityksen hahmojen kävelyä, personoitiin lisäksi jokaiselle roolihenkilölle hahmoon sopivat jalkineet, jotka yleisön on helppo tunnistaa ja yhdistää tiettyyn hahmoon.

Hahmoa rakennettiin äänien lisäksi myös erilaisten tuntemuksien avulla. Tämä oli tärkeä elementti teoksen antagonistia luodessa, joka oli elävä hirviömäinen sienirihmasto. Tämä saapui viimeisessä kohtauksessa katsojien luokse ja lipui jokaisen katsojan ohi koskettaen jokaista ohi mennessään. Sienihirviön kosketusta etsimme pitkään ja hartaasti kokeillen erilaisia kosteita tai kevyitä materiaaleja. (Nieminen 2020, 145)

Ääni on erittäin tehokas, mutta ei ainoa käytettävä lavastuksellinen elementti aisti- ja sokkoteatterissa. *Proxima 8*-sokkokauhuesityksen alkaessa yleisö sokeankuljetettiin sisään teatteritilaan, niin että kokijat kulkivat metallisten ritilöiden päältä, jotka ilmensivät avaruusalusmaista miljöötä. Samassa esityksessä kokijoita kohdeltiin tunnistettavaan tapaan lentomatrustajina. He istuivat pehmeille penkeille (jotka oli aseteltu näyttämön sisään kuten *Viimeinen vuoro*-esityksessä), turvavyön kera ja heidän päidensä päältä ”suljettiin matkatavara tilan lokerot”, kuten todellisessa matkustajakoneessakin. Ja lopulta jokainen kokija eli reittilentomatrustaja vaivutettiin hibernaatiotilaan asettamalla kämmenselkään ”kanyyli”. Nämä toiminnot vahvistivat kokija mielikuvaa esityksen tapahtumapaikasta.

Äänen sekä konkreettisten lavasteiden ja puvustuksen lisäksi aisti- ja sokkoteatterin skenografiaan kuuluu olennaisena osana myös valo. Tuikkeella on tähän mennessä tehty aistiteatteria vain kauhugenressä eli siinä tapauksessa on ollut erittäin tärkeää, että tila on täysin musta ja niin sanottua häiriövaloa ei pääse ikkunan- tai ovenkarmeista läpi. Terve ihmissilmä tottuu hämääseen suhteellisen

nopeasti noin 20 minuutissa (Leppäluoto 2019, 401), mikä taas tarkoittaa aistikauhuesitystä tehdessä sitä, että pieninkin valonpilkahdus huomataan yleisöstä. Myös lavastus ja puvustus on värimaailmaltaan ollut aistikauhuesityksissä tummansävyistä, jotta ei-toivotut heijastukset saadaan minimoitua. *Hautajaiset*-aistikauhuesityksessä valosuunnittelussa piti tiedostaa erityisesti se, mitä halutaan yleisölle näyttää ja mitä ei. Ollessani itse mukana työstämässä *Hautajaiset*-aistikauhuesitystä, huomasimme työryhmän kesken, että kun on tarpeeksi pitkään hämärässä tilassa, vieläpä karmivan äänimaiseman kanssa, niin silmä yrittää koko ajan etsiä valaistua kohdetta, johon tarkentaa. Hämärän tilan ja pelottavan äänimaiseman lisäksi mielikuvitus alkaa tuottamaan aavemaisia näköharhoja – mikä tietenkin lisää pelottavuutta ja toimii tässä tyyllilajissa äärimmäisen hyvin.

Pimeyden ja hämärän kanssa pelaaminen ovat avainasemassa aistikauhuesityksen valosuunnittelua tehdessä, mutta niin on myös valonlähteiden valinta. *Hautajaiset*-aistikauhuesityksessä käytimme valonlähteenä katosta ja lattialta suunnattuja teatterivaloja, elävää tulta kynttilässä, lämpölamppuja ja puhelimen näytön valoa. Yleisön hetkellinen sokaisu on myös hyvä tehokeino, Rinkinen (2022) muistelee haastattelussaan.

Hämmäntävää kyllä, myös sokkoesityksessä valosuunnittelu on tärkeää. Tämä siksi, että ihminen kyllä näkee silmikon läpi tai alta valon vaihteluita, vaikka silmät olisikin suljettuina. Viimeisessä vuorossa sammutettiin tilasta, metrosta, valot ja katsojat selkeästi havaitsivat sen. Käytimme myös taskulamppuja vartioilla, kun he kiersivät yleisön joukossa, jonka katsoja kyllä erottaa, kun kasvojen edestä menee taskulampun valo. (Rinkinen 2022.)

4.3 Esiintyjä aisti- ja sokkoteatteriteoksessa

Perinteisen esiintyjäntyylin eli roolityöskentelyn lisäksi aisti- ja sokkoteatteriin kuuluu olennaisena osana hipsuttelijat. Hipsuttelija on Teatteri Tuikkeen

kehittämä nimitys aisti- ja sokkoteatteriteoksen esiintyjästä, joka ei näyttele roolihenkilöä, vaan joka tuottaa yleisön jäsenille eri aistielämyksiä. Usein, Tuikkeen produktioissa, esiintyjät tekevät molempia työtehtäviä, sekä roolityöskentelyä että hipsuttelua ja sokkoteatterissa vieläpä useampaa roolihahmoa. Roolityöskentely aistiteatterissa, jossa näköaistia ei ole suljettu yleisöltä pois, ei eroa juurikaan perinteisestä puheteatteri esiintymisestä. Sokkoteatteriesitystä tehdessä sen sijaan roolityöskentely vastaa enemmän ääninäyttelemistä kuin periteistä puhedraamaa.

Ollessani itse esiintyjänä *Hautajaiset*-aistikauhuesityksessä, tein pääasiassa töitä hipsuttelijan roolissa. Meille hipsuttelijoille muodostui omat henkilökohtaiset scoret eli toimintaohjeet, jotka seurasivat kokonaiskoreografiaa. Hipsuttelijan työnkuva ei siis ole esiintymistä vaan pikemminkin sovitun toimintasarjan toteuttamista aina tietyn tapahtuman, iskun, jälkeen. *Hautajaiset*-aistikauhuesityksessä minun oma scoreni alkoi heti alussa yleisövalon sammumisesta, joka toimi iskuna ensimmäiselle toimintasarjalleni. Iskun myötä aloin verhoista käsin, yleisöltä näkymättömissä, puhaltamaan näyttämöllä olevaan elävään kynttilään lepatuksenominaisia tuulahduksia. Tähän käytin pitkää kapeaa muoviputkea, joka oli sekin piilotettu yleisöltä näkymättömiin. Kun olin saanut oman toimintani päätökseen eli puhallettua kynttilän liekin sammuksiin, oli se merkki toisen hipsuttelijan scoren alkamiselle.

Työskentely hipsuttelijana täytyy olla todella huomaamatonta ja hiljaista, ettei tule minkäänlaisia vahinkoääniä. Siinä pitää keskittyä tuottamaan kokemus jokaiselle kokijalle. Se on myös paljon hiljaa odottamista kulisseissa. (Elmgren, 2022.) On myös erittäin tärkeää, millaiset vaatteet näyttelijöillä on päällä, etenkin hipsuttelijoilla. Päällä täytyy olla jotain sellaista, mistä ei lähde ääntä, kun hipsuttelija kulkee tilassa tekemässä aistielämyksiä. Tuikkeella tämä on toteutettu mustalla asukokonaisuudella, johon kuuluvat villasukat ja kasvot peittävä kommandopipo. Mutta sitten taas, jos halutaan ääntä, kahinaa, vaatteiden pitää olla helposti muiden vaatteiden päälle vedettävissä (Rinkinen, 2022).

Pienikin ongelma sovitussa koreografiassa saattaa aiheuttaa valtavan ongelman – jota ei voi ratkaista puhumalla koska silloin yleisö kuulisi sen. Pienten asioiden hiominen, toisen kuuntelu, yhteinen ajoitus ja rytmi ovat tärkeitä. Näyttelijänä ei oikein voi imeytyä liikaa ilmaisemaan jotain tunnetta hahmon kautta, sillä puuttuva fokus seuraavasta toiminnosta saattaa käynnistää ongelman. (Veikkanen 2022.)

Aisti- ja sokkoteatteriteoksessa esiintyvän työryhmän yhteistyö, tiukka pidättäytyminen sovitussa koreografiassa, ajoitukset ja sanaton yhteinen kommunikaatio ovat siis erittäin olennaisia. Viimeinen vuoro-sokkokauhuesityksessä esiintyjät opettelivat viestimään sanattomasti keskenään kontaktin pitämiseksi, Linden (2022) kertoo haastattelussaan.

Sokkoteatteriesiintyjän on myös osattava pitää roolihahmonsa elossa koko ajan, sillä kun näköaisti on suljettu pois, hahmo niin sanotusti kuolee, jos siitä ei kuulu mitään ääntä. Tätä voisi verrata nukettamiseen nukketeatteriesityksessä: nukke kuolee yleisön silmissä, jos se jää liikkumattomana paikalleen. Sokkoteatterihahmon elossa pitämiseen on replikoinnin lisäksi monia keinoja, esimerkiksi äänekäs hengitys, vaatteiden ja rekvisiittojen tuomat äänet sekä kuuluva askellus. Tuikkeen sokkoesityksissä on ollut myös tilanteita, joissa esiintyjien on samaan aikaan puhuttava roolihenkilönsä repliikkejä ja toimittava hipsuttelijana esimerkiksi hajuja levittäen tai ohjailten kannettavalta laitteelta ääniä. Vaikeus piilee siinä, että hipsuttelutoiminnot eivät saa vaikuttaa roolityöskentelyyn. Tämä kaikki täytyy tehdä niin, että näyttelijäntyo on energistä ja ilmaisuvoimaista. (Veikkanen 2022.)

5 KOOTUT HAASTEET JA VINKIT

5.1 Haasteet esitysmuodon kanssa työskentelyssä

Ensimmäisenä haasteena kaikki haastateltavani sanoivat esitysmuodon tuntemattomuuden ja lähestyttävyyden. Tämä tuntuu pätevän myös rahoitustahoihin asti, mikä tietenkin vaikuttaa suurelta osin produktioiden tuottamiseen. Omien tutkimusteni mukaan Teatteri Tuike toimii aisti- ja sokkoteatterin pioneerina ja ainoana toimijana Suomessa, joten tavallaan ei ole ihme, ettei tietoisuus ole levinnyt laajalle alueelle. Haastetta tuo myös se, että aisti- ja sokkoteatteri ovat jokseenkin suuritöisiä ja vaativat moniosaamista tekijöiltään sekä keskeneräisyyden sietämistä. (Veikkanen 2022.)

Suunnittelu- ja työskentelyprosessissa haasteiksi nimettiin häiriöäänien karsiminen sekä se, että tekemisen kautta huomataan että asiat, joiden luulee tuntuvan, haisevan tai kuulostavan tietyntyyliseltä eivät sitä olekaan. Jos teosta tehdään devising-menetelmällä, tarinankuljetus saattaa helposti jäädä jumiin siihen, että aletaan pohtia, millä aistielementillä halutaan asia kertoa puheen sijasta (Linden, 2022). Myös hipsuttelijoiden scoren suunnittelu niin, että he pysyvät yleisöltä näkymättömissä, mutta pystyvät helposti ja äänettömästi kulkemaan paikasta toiseen, on tuonut välillä haasteita.

Tuoksujen levittäminen nopeasti tilaan kaikille ja samaten nopeasti pois saaminen on haastavaa. Myös tuntiaistimusten levittäminen koko katsomolle mahdollisimman tasapuolisesti on haastavaa. Tähän liittyen katsomon muodon miettiminen on iso työ. (Rinkinen 2022.)

Esiintyjän näkökulmasta Linden (2022) lisää, että haasteena on toisinaan se, että vaikka tekeminen on usein teknistä, se ei saisi muuttua tekniseksi. Myös sokkoteatterissa hahmojen pitäminen lavalla hengissä saattaa olla haastavaa.

5.2 Vinkkejä haastateltavilta

Olisi hyvä kokea aistiteatteriesitys ennen kuin teet itse. Ja pysähdy omassa tekemisessä kuuntelemaan ja mene katsomoon istumaan – se tekee hyvää olla kokijana ja pohtia ostaako sen mitä esityksessä tapahtuu. Itse olen eniten teatterista oppinut katsomosta käsin. (Elmgren 2022.)

Haastatteluissa vinkkejä kerätessäni korostui kokeilemisen tärkeys. Kaikki uudet ideat, hajut ja materiaalit kannattaa testata sekä ohjaajalla, että työryhmäläisillä, perspektiivin saamiseksi. Jokainen katsomopenkki tulee testata, jotta pystytään tarjoamaan yhtä täyteläinen kokemus kaikille yleisönjäsenille. Yritä muistaa kirjoittaa ylös omat ensikokemukset ja -tuntemukset, kun kokeillaan aistielämyksiä, sillä omiin ideoihin helposti turtuu. (Rinkinen, 2022.)

Kannattaa valita hyvä tarina, johon on helppoa ujuttaa sisään aistielementtejä, niin etteivät ne ole irrallisia tarinasta vaan vievät omalta osaltaan tarinaa eteenpäin. Sekä mieti tarkkaan se, että millä tavalla tarinaa kuljetetaan eteenpäin, kun näköaisti on suljettu pois eli ilman että tarvitsee selostaa tarinaa. (Rinkinen 2022.)

Kill your darlings, kuten teatterissa tavataan sanoa. Se tietenkin pätee kaikkeen esitystaiteeseen eli ole valmis luopumaan ideoistasi, ne voivat olla sudenkuoppia. Erityisesti sokkoteatterin ohjaajan kannattaa sulkea silmänsä saman tien, sillä heti kun tietää mitä tapahtuu ja millä asioilla ääniä, hajuja ja tuntemuksia tuotetaan, on vaikeampaa asettua kokijan rooliin. (Rinkinen, 2022.)

Kaksi, kolme hajua voi olla jo enemmän kuin riittävästi yleisölle, sillä tämä muoto jo itsessään voi olla jo todella vaikuttava. Varsinkin jos kosketus on osana se voi olla erittäin voimallinen kokemus. (Rinkinen 2022.)

Linden (2022) korosti myös riittävää ennakkotiedotusta esityksestä. Yleisölle tulee ilmoittaa allergeeneistä sekä antaa ennakkotietoa esityksen formaatista, kosketaanko heitä, jos niin minne. Maininnan arvoista on, ettei yleisön tavaroihin

kajota. Myös ohjeistus poistumisesta kesken esityksen, on erityisen tärkeää varsinkin sokkokauhuteatterissa.

Jos yleisöön päätetään koskea, varautukaa siihen, että yleisö koskee myös teitä. Ja jos koskette yleisöön pitäkää erityisen hyvää huolta käsihygieniasta. (Linden 2022.)

Hygienia muutenkin on erityisen tärkeää sokkoteatteria tehdessä, jossa yleisö käyttää esityksen ajan silmikoita. On tärkeää muistaa pestä silmikit jokaisen käyttökerran jälkeen, sillä silmäeritteiden kautta voi tarttua erilaisia tauteja, Linden (2022) huomauttaa.

Varautukaa siihen, että yleisö ei aina reagoi niin miten te kuvittelette, etenkin jos tehdään kauhuteatteria, niin ihmiset reagoi pelkotilanteissa hyvin eri tavoin. Pitää varautua siihen, että ihmisen pelästyessä voi saada jopa turpaansa, vaikka on informoitu ettei näyttelijöihin käydä käsiksi. Eli olkaa hereillä. Muutenkin yleisön ja koko tilanteen silmällä pitäminen, mikä siellä on tunnelma. (Linden 2022.)

Jos esitystila on sellainen, jonka voi sulkea esityksen ajaksi, suosittelen sitä todella paljon. Sokkoteatteriesityksessä ehkä kamalin asia mikä voi tapahtua, että sen esityksen immersio lässähtää tai katoaa ulkopuolisen tekijän takia. (Linden 2022.)

Esiintyjänä on erityisen tärkeää pidättäytyä sovitussa toiminnassa, improvisaatiolle on aisti- ja sokkoteatterissa aika vähän tilaa. Esityksessä on aina kiva tehdä sotkua, mutta se täytyy aina siivota jälkikäteen eli sen suhteen kannattaa olla taloudellinen (Linden, 2022).

Syökää ennen esitystä, jos tyhjänä vatsa kurisee. (Linden 2022.)

6 LOPUKSI

Aisti- ja sokkoteatteri ovat olleet tärkeä osa ammatillista polkuani vuodesta 2016 lähtien, kun aloitin työt tuotannonassistenttina ja esiintyjänä Teatteri Tuikkeella, joten lähdin innokkain mielin kirjoittamaan opinnäytetyötäni minulle tärkeästä aiheesta. Törmäsin aika pian vaikeuteen löytää kattavia lähdemateriaaleja, Tuikkeen jäsenten haastatteluja lukuunottamatta. Lähteitä piti alkaa metsästä tahoilta, jotka edes vähän sivuavat aihetta. Päädyin jopa lyhyesti käyttämään hoito- ja terveysalan erästä pro gradu -tutkielmaa. Kolusin läpi erilaisia esityskritiikkejä, buffeja, teosesittelyjä ja alan artikkeleita. Teatterialalla kuhisee tällä hetkellä valtaisa termiviidakko, jonka läpi kahlaamiseen turhauduin kerran jos toisenkin. Varsinaiseen aiheeseen eli suunnittelu- ja toteutusprosessiin uppoutuminen oli kuitenkin antoisaa ja koin tekeväni tärkeää työtä aisti- ja sokkoteatterin hyväksi.

Koen saavuttaneeni tavoitteeni siitä, että tämä opinnäytetyö tosiaan tarjoaa hyödyllisiä ja helposti lähestyttäviä menetelmiä, vinkkejä ja työkaluja teatterintekijöille aisti- ja sokkoteatterin kanssa työskentelyyn. Toivon todella, että aisti- ja sokkoteatteri esitysmuotoina pääsevät tulevaisuudessa kehittymään laajemmin eri tekijöiden keskuudessa ja tavoittavat kattavasti eri yleisöjä Suomen sisällä.

Olen itse sitä mieltä, että minkä tahansa tarinan, hetken ja tunnelman pystyy kertomaan aisti- tai sokkoteatterin keinoin. Tarvitaan vain idearikkautta ja luovuutta astua audiovisuaalisen kerronnan ulkopuolelle sekä rohkeutta ja aikaa kokeilla, kokeilla ja vielä kerran kokeilla!

LÄHTEET

00100ENSEMBLE. N.d. Viitattu 13.6.2022.
<https://00100ensemble.com/00100ensemble>

Aristoteles & Heinonen T. & Kivimäki A. & Korhonen K. & Korkonen T. & Reitala H. 2012. Aristoteleen runousoppi opas aloittelijoille ja edistyneille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Arlander, A. 1998. Esitys tilana. Vantaa: TeaK.

BitterSuite. 2014. Debussy's String Quartet in G – BitterSuite Trailer. Viitattu 15.6.2022. <https://youtu.be/9unlQzjhKeY>

Burakoff, K. 2018a. Haju- ja makuaisti vuorovaikutuksessa. Viitattu 16.6.2022.
<https://papunet.net/tietoa/haju-ja-makuaisti-vuorovaikutuksessa>

Burakoff, K. 2018b. Tuntoaisti vuorovaikutuksessa. Viitattu 16.6.2022.
<https://papunet.net/tietoa/tuntoaisti-vuorovaikutuksessa>

Burakoff, K. 2019c. Kuuloaisti vuorovaikutuksessa. Viitattu 16.6.2022.
<https://papunet.net/tietoa/kuuloaisti-vuorovaikutuksessa>

Concrete Youth. 2022. What is multi-sensory theatre? Viitattu 15.6.22.
<https://www.concreteyouth.co.uk/what-is-multi-sensory-theatre>

Dahlsten, A. 2020. Immersiivinen taide kutsuu käyttämään kuvittelukykyä. Artikkel. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 18.6.2022.
<https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1318677>

Deshaies, S. 2019. A blindfolded theatre experience. Artikkel. Cult MTL. Viitattu 15.6.22. <https://cultmtl.com/2019/09/camille-un-rendez-vous-au-dela-du-visuel/>

Elmgren, M. 2022. Medianomi (AMK) Elokuva- ja tv-äänisuunnittelu. Haastattelijana Ila Nissinen 31.1.2022.

Frozen Light Theatre. N.d. Viitattu 15.6.22.
<https://www.frozenlighttheatre.com/about-3>

Ghost River Theatre. N.d. Sensorybox -at-home digital sensory experience for self-isolation. Viitattu 15.6.2022. <https://www.ghostrivertheatre.com/sensorybox>

Haapala, S. H. 2019. Upotettu katsoja. Yhteisö ja taide -julkaisusarja. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Viitattu 18.6.2022. <https://disco.teak.fi/yhteiso-ja-taide/2-14-upotettu-katsoja/>

Huoneiden kirja 2021. Astu sisään Huoneiden kirjaan 13.–29.8.2021. Teoksen tuottajat TEHDAS Teatteri, Aurinkobaletti ja Aura of Puppets. Viitattu 18.6.2022 <https://huoneidenkirja.fi/>

Teatteri Hevosenkentä. N.d. Vauvateatteria: Ensimmäinen koti. Viitattu 22.7.2022. https://hevosenkenta.fi/portfolio_page/vauvateatteria-ensimmainen-koti/

Kansallisteatteri. 2019. Kantti – Nuorten Kansallisteatterin esikoisteos Otteita on kokemuksellista katsojan teatteria. Tiedote. Viitattu 16.6.2022. <https://www.kansallisteatteri.fi/tietoa-meista/medialle/tiedotteet/kantti-nuorten-kansallisteatterin-esikoisteos-otteita-kokemuksellista-katsojan-teatteria>

Kannisto, K. 2016. Katsoja pääroolissa. Opinnäytetyö. Teatteri-ilmaisun ohjaaja. Esittävän taiteen koulutusohjelma. Kokkola-Pietarsaari: Centria-Ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.6.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/111308/kannisto_katariina.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kähkönen, E. 2019. Kosketus hellii aivoja. Artikkelit. Aivoliitto. Viitattu 21.6.2022. <https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/artikkelit/kosketus-hellii-aivoja/#fcd447d7>

Kähkönen, K. 2022. Nukketeatteritaiteilija (AMK) ja yhteisötaiteilija. Haastattelijana Ila Nissinen 22.6.2022.

Linden, A. 2022. Medianomi (AMK) Radio- ja televisioviestinnän koulutus. Haastattelijana Ila Nissinen 3.2.2022.

Leppäluoto, J. & Rintamäki, H. & Vakkuri, O. & Vierimaa, H. & Lauri, T. 2019. Anatomia ja fysiologia: Rakenteesta toimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Massa, S. 2017. Haista, maista, kävele ja kosketa – videopeliä muistuttava teatteri on yhä suosittumpaa. Artikkel. Yle. Viitattu 18.6.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-9465952>

Meredith, S. 2013. Pidä aistit terävinä (Keep Your Senses Sharp. How to preserve your eyesight, hearing, taste and smell, and keep them working well). Suom. Hartikainen, T. Oy Valitut Palat – Reader's Digest Ab. London: 2008 The Reader's Digest Association Limited.

Mustavuori, J. M. 2014. Aistit auki! Anna elämän koskettaa. Helsinki: Basam Books Oy.

Nieminen R. L., 2020. Pukusuunnittelun taide ja sen sanallistaminen. Taiteen maisterin opinnäyte. Aalto-yliopisto. Viitattu 10.8.2022. https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/101800/master_Nieminen_Riina_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

NJ Spotlight News. 2015. There's No Peeking in Blindfolded Theater Experience. Viitattu 15.6.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=XWjFNgaA5xs>

No Peeking Theatre. N.d. Viitattu 16.6.2022. <https://www.nopeekingtheatre.org/>

Osiris teatteri. 2021. LOISKE ENSEMBLE. Viitattu 22.7.2022. <https://osiristeatteri.fi/tietoa-teatterista/loiske-ensemble/>

Riihimäki, J. 2020. Minä ja ne muut. Stereotypiat ovat mielen keino selvittää monimutkaisessa maailmassa. Meillä kaikilla on arvottavia näkemyksiä muista ihmisistä, halusimme tai emme. Helsingin Sanomat. Viitattu 2.3.2022. <https://www.hs.fi/elama/art-2000006435695.html>

Rinkinen, N. 2022. Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). Haastattelijana la Nissinen 23.1.2022.

Rosqvist, E. & Rosqvist J. 1999. Potilaan henkilökohtainen tila ja siihen tunkeutuminen sairaalassa – säilyykö yksityisyys? Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos.

Siirala, R. 2012. Tanssia vauvoille – vauvatanssiesitysten ulottuvuudet ja vuorovaikutus niissä. Opinnäytetyö. Esittävä taide, Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.2.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/46702/tanssiav.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Teatteri ILMIO. 2022. Metsämosaiikki. Viitattu 22.7.2022. <https://www.teatteri-ilmio.fi/lastenteatteri/metsamosaiikki/>

Teatteri Tuike. N.d. Viitattu 11.8.2022. www.teatterituike.fi

Teatteri Tuike. 2020. SISKONI MUN – lastenteatteriesitys mielikuvituksen ja ystävyiden voimasta. Tiedote. Viitattu 16.8.2022. <http://www.teatterituike.fi/wp-content/uploads/2019/11/Siskoni-mun-2020.pdf>

Teatteri Vapaa Vyöhyke. N.d. 13. TUNTI. Viitattu 16.6.2022. <http://www.vapaavyohyke.com/13-tunti.html>

Täsmä Teatteri. N.d. Narttu Live (työnimi). Viitattu 18.6.2022. <https://tasmateatteri.com/narttu-live-tyonimi/>

Veikkanen, M. 2022. Teatteri-ilmaisun ohjaaja (YAMK) ja yhteisöpedagogi (YAMK). Haastattelijana la Nissinen 28.1.2022.

Ziegler, J. R. & Richards, L. 2020. Review: You Can't See "Mother Leeds," But Don't Miss It. Thinking Theater NYC. Blogikirjoitus. Viitattu 17.2.2022 <https://www.thinkingtheaternyc.com/2020/02/review-you-cant-see-mother-leeds-but.html>